

MILJØKRIM

APRIL 2011

NR. 1 – ÅRGANG 14 – MAGASINET UTGIS AV ØKOKRIM

STATSSEKRETÆR HEIDI SØRENSENS MILJØKAMP – S. 4

**Fra blåveis i Levanger
til global rettferdighet**

POLITIHØGSKOLEN – S. 12

Miljø på høgsolen

S. 29

**Mye brukthandel,
lite brukt lov**

LEDER

ANSVARLIG REDAKTØR
HANS TORE HØVISKELAND

Prinsipiell høyesterettsdom om straffutmåling på miljøområdet

Høyesteretts dom av 19. januar 2011 i den såkalte Ofte-nessaken, der Høyesterett forkastet tiltaks- haverens anke over boten på 500 000 kroner for ulovlig bygging i strandsonen, er en dom som heretter bør inngå i prosedyren i alle miljøkrim- inalitetssaker. Dommen er svært viktig, blant annet fordi den markerer at utviklingen med en skjerping av straffenivået på miljøområdet ikke har stoppet opp. Sakens faktum er nærmere omtalt i to artikler i dette nummeret av Miljøkrim.

Dommen viser at påtalemyndigheten bør «bli dristigere» når det legges ned påstander i miljøraker.

Når det gjelder den konkrete utmålingen av bøtestrafen så inneholder Ofte-nessdommen vik- tige prinsipielle uttalelser om betydningen av domfeltes økonomiske forhold. Høyesterett slår fast at botens størrelse primært må avpasses

etter overtredelsens omfang og hvor store beløp som er investert i det ulovlige tiltaket, mens den domfeltes økonomi må komme mer i bakgrunnen. Dette må derfor medføre at en bot ikke bare vil utgjør en bagatellpost i byggregnskapet.

Høyesterettsdommen føyer seg inn i rekken av seks tidligere dommer på miljøområdet – de siste ti årene – med prinsipielle uttalelser fra Høy- esterett om at det på miljøområdet må reageres strengt. En slik utvikling har det også vært på lovgiversiden, og om dette skriver Høyesterett:

«Denne utviklingen viser at lovgiveren – ikke minst på bakgrunn av en erkjennelse av det økende behovet for å verne miljøet – har vedtatt stadig strengere straffebestemmelser.»

Det er å håpe at påtalemyndigheten og un- derrettene nå følger opp denne hevning av straf- fenivået! Mye tyder nemlig på at både påtale- myndigheten og tingrettene til nå synes å være for forsiktige med straffutmålingen i miljøraker.

Høyesterettsdommen gjaldt overtredelse av plan- og bygningsloven og da i strandso- nen. Strafferammen var da forholdet ble begått bøtestraff. Fra 1. juli 2010 er strafferammen for overtredelse av loven fengsel inntil to år. Hadde det straffbare forholdet i Ofte-nessaken vært be- gått etter at strafferammen for overtredelse av plan- og bygningsloven ble hevet, er jeg sikker på at overtredelsen ville medført fengselsstraff.

Det har i altfor lang tid vært god økonomi for mange å bygge ulovlig i strandsonen. Det er å håpe at flere – av allmennpreventive grunner – nå vil avstå fra slik byggevirsomhet. Straffen og strafferammen er skjerpet og oppdagelses- risikoen er de senere år blitt større. Om en ikke avstår fra grove ulovlige inngrep i strandsonen vil konsekvensen nå bli fengselsstraff. I tillegg er det viktig å få inntratt eventuell vinning.

Hans Tore Høviskeland

LES OM ULVEJAKT
OG BJØRNEDRAP
S. 18...

...OG FARLIG AVFALL S. 37

- **04** PORTRETT: STATSSEKRETÆR HEIDI SØRENSENS MILJØKAMP
- 09** SMÅNYTT
- 12** MILJØSTUDIET PÅ POLITIHØGSKOLEN
- 14** TROMS POLITIDISTRIKT
-
- **NATUR OG FAUNA**
- 17** OFTENESDOMMEN
- 18** JAGDE ULVEFLOKK MED BIL
- 20** ULOVLIG FANGST/JAKT OG HANDEL MED DYR OG DELER AV DYR
- 23** HUMMERFANGST: FRA BLÅTT HAV TIL SVART OMSETNING
- 26** NEPTUN SETTEFISK AS: DA LAKSESMOLTEN DRO TIL SJØS
-
- **KUNST OG KULTUR**
- 29** MYE BRUKTHANDEL, LITE BRUKT LOV
-
- **FORURENSNING**
- 32** EA ETTERLYSER TETTERE INTERNASJONALT SAMARBEID OM EE-AVFALL
- 37** PERPETUUM WASTE MANAGEMENT AS: FARLIG AVFALL, ULOVLIG HÅNDTERT
- 40** DA DET SMALT PÅ YARA
-
- **41** VIKTIGE DOMMER
- 43** NYE DOMMER OG FORSKRIFTER
-

ØKOKRIM

Miljøkrim er et fagblad som inneholder aktuelle artikler om miljøkriminalitet: natur- og faunakriminalitet, forurensningskriminalitet, kunst- og kulturminnekriminalitet samt arbeidsmiljøkriminalitet. Det distribueres til politiet, påtalemyndigheten, domstolene, kommunene, naturoppsyn, miljø- og kulturminneforvaltningen, med flere. Bladet blir utgitt tre ganger i året.

Ansvarlig utgiver:
Miljøteamet ved ØKOKRIM

Utgitt:
April 2011

Ansvarlig redaktør:
Førstestatsadvokat Hans Tore Høviskeland

Vikarierende redaktør:
Politidadvokat Aud Ingvild Slettemoen

Redaksjon:
Politioverbetjent Tuva Brørby
Politioverbetjent Kenneth Didriksen

Grafisk formgivning:
Kommunikasjonsmedarbeider
Lillian Nordby Øktner

Opplag og trykk:
4 000, RenaissanceMedia AS

Forsidefoto:
Shutterstock

Miljøteamet ser positivt på bidrag fra leserne, redaksjonen forbeholder seg retten til å redigere innsendte bidrag.

Stoff kan bare gjengis etter tillatelse fra redaktøren og skal krediteres fagbladet Miljøkrim.

Der annet ikke er nevnt, er fotografiene fra Shutterstock.

Adresse:
ØKOKRIM
Pb. 8193 Dep., 0034 Oslo

Telefon: 23 29 10 00
Telefaks: 23 29 10 01
E-post: miljøkrim.okokrim@politiet.no

Nettsider: www.miljokrim.no
www.okokrim.no

Statssekretær Heidi Sørensens miljøkamp

Fra blåveis i Levanger til global rettferdighet

TEKST: POLITIOVERBETJENT KENNETH DIDRIKSEN, ØKOKRIM. FOTO: KOMMUNIKASJONSMEDARBEIDER LILLIAN NORDBY ØKTNER, ØKOKRIM

– Om miljøinteressen min kom fra barnsben av? Ja så absolutt. Allerede i en alder av 4–5 år satt jeg på morfars fang på mange og lange miljømøter. Han var miljøengasjert, og jeg var med da han stod i kampen for blant annet å hindre bygging av en sementfabrikk i et naturområde der vi ungene pleide å plukke blåveis.

Heidi Sørensen forteller villig fra sin barndom i Levanger og hvordan de lokale sakene etter hvert også fanget hennes interesse nok til at hun senere ble leder av Natur og Ungdom og nå sist statssekretær i Miljøverndepartementet

Ungdommelig miljøkamp. – Man trodde jo lenge at når man blir miljøengasjert så er det noe man har funnet på helt selv, men jeg ser jo nå at jeg har fått med meg noe allerede i ung alder.

– Nå ble det jo ikke bygget noen Norcem-fabrikk i området vårt, den kampen ble vunnet. Og så var det jo også trussel om utbygging av Forra-vassdraget, den kampen ble også vunnet og Forra naturreservat ble etablert etterpå.

– Jeg husker jo at på 70-tallet så hadde mormor og morfar et klistremerke på bilen med teksten «Vern våre våtmarker». Det er visst slutt på sånne klistremerker nå sier Heidi Sørensen med nostalgisk tilbakeblikk til en tid da miljøbevegelsen også brukte bilen som kampmiddel.

Med henblikk på din egen historie, tror du at også dagens miljøaktivister har forankring i en lokal sak som engasjerer?

– Ja, jeg tror det. Svaret kommer uten nøling med en forklaring om at veldig mange begynner i kamp for en enkel sak som et lokalt vassdrag, en lokal utbyggingssak og lignende, og at man etter hvert ser at det er en sammenheng av påvirkninger når man begynner å nøste.

– Men så tror jeg også at det etter oss og min generasjon kommer en ung generasjon av miljøforkjempere som begynner med den globale inngangen så som global rettferdighet eller klima som et utgangspunkt. Det nærmeste jeg kom det globale i miljøengasjementet var vel kampen for regnskogen, som jo har aspekter av global rettferdighet.

De gamle vennene fra din tid i Natur og Ungdom, hvordan gikk det med dem og miljøengasjement. Er du den eneste som fortsatt driver i «bransjen»?

Statssekretæren blir lattermild og forteller at det er mange av de hun kjempet miljøkampen sammen med, som i dag er beskjeftiget med miljørelaterte yrker. – En av dem sitter faktisk på nabokontoret nede i gangen her, forteller hun. Blant mange andre nevner hun også Lars

Haltbrekken som var nestleder da hun var leder.

– Jeg treffer stadig igjen personer fra den tiden, minnes Sørensen og forteller at mange har havnet yrkesmessig i mediene og en stor del som politikere eller i offentlig forvaltning som blant annet miljøvernleder og saksbehandlere i kommunal sektor.

– Og så må vi ikke glemme dem som med ungdommelig miljøbakgrunn har valgt forskning som profesjon, det må være spennende konkluderer Sørensen.

– Opplever du det som en nyttig ballast å ha med seg som toppolitiker i Miljøverndepartementet?

– Om det er greit å ha på CV-en? – Ja, jeg tror absolutt det.

Og nå sitter du på andre siden av bordet og viser kanskje større forståelse for deres situasjon. Får de mye gratis fra deg som tidligere aktivist? Spørsmålet er stilt med litt brodd.

Det er helt klart at jeg har forståelse for miljøaktivistenes situasjon, den kjenner jeg fra min egen tid der. Men, understreker hun avvæpnende, derfor er vi nok også mer krevende for

dem å møte. For vi skjønner når det er alvor, litt alvor og veldig alvor påpeker Sørensen

Kulturminner. Vi skifter tema og utfordrer statssekretæren på kulturminner og behovet for en kraftig mobilisering for å ta igjen vedlikeholdsetterslepet slik Riksantikvar Jørn Holme skisserte i en uttalelse i Nationen for en kort stund siden

– Det første vi har gjort er nettopp å ansette en engasjert person som Jørn Holme spøker Sørensen, før hun overbevisende fremholder at dette er et område som trenger et engasjement som Holme er eksponent for.

– Det holder ikke bare å bevilge mye penger og være enig om at når behovet for midler er stilt så er alt bra. Det vi trenger er en kombinasjon av faglig kompetanse, men like viktig også

evnen til å skape mobilisering slik at nok folk og de rette folkene skjønner at dette er et område som skal prioriteres.

– *Stortinget har et mål om at alle fredete bygninger skal ha et akseptabelt vedlikeholdsnivå innen 2020...?*

– Ja og den jobben har vi definitivt startet. Ingen tidligere regjeringer har økt kulturminnebudsjettene mer enn hva vi har gjort de siste seks årene, samtidig er det betydelige løft som gjengstår, det skal vi ikke underkommunisere.

Den største desimeringen av kulturminner skjer vel likevel ved ødeleggelser som følge av byggevirkksomhet, både lovlige, men også ulovlig tiltak og ødeleggelser. I hvor stor grad bør politiet og påtalemyndigheten forfølge dette med etterforskning og straff?

– Det jeg har oppdaget på dette feltet, og som har overrasket meg, er at det går an å kjøpe et hus i Norge uten å vite at det er fredet eller bevaringsverdig. Og det er klart at dersom man har kjøpt et hus og har planer og tegninger for hvordan man ønsker å ha det med dører og vegger, og så kommer det noen og forteller at du ikke disponerer det som du ønsker... Statssekretæren påtar seg et øyeblikk indignasjonen en huseier i slik situasjon ville ha følt og understreker at det som her er viktig, er at det må tydeliggjøres ved eiendomsoverdragelse hvilke regler og begrensninger som følger med eiendommen for å kunne forebygge eventuelle uheldige hendelser.

– Så tror jeg at man har hele skalaen med det som er gjort i god tro, til de som ødelegger med hensikt og overlegg. Og det er jo klart at det som er gjort ulovlig, også med eventuell vinnings hensikt og som går ut over nasjonale verdier må jo følges opp strafferettslig.

Statssekretæren blir forelagt hendelser der publikum som finner oldsaker på egen eiendom gjemmer disse vekk i frykt, for å unngå utgravinger og eventuelle bruksbegrensninger på egen jord.

– Å ja, dette er en kjent problemstilling.

– *Og hva gjør MD med det?*

– Det er jo laget ordninger for privatpersoner som finner oldsaker, forklarer hun og skyter inn et eksempel der en person på Majorstua i Oslo, under bygging av en garasje, fant et helt vikingsverd, – det skal jo ikke gå an. Det er i hverfall ikke hverdagskost. Jeg var selv på stedet og så det gamle sverdet og det var helt utrolig og

fascinerende sier statssekretæren og kommer raskt til løsningen

– I slike tilfeller går det offentlige inn og betaler utgiftene det måtte medføre, men når det kommer til de kommersielle utbyggerne så er det samme prinsipp som ved forurensing: forurenser betaler for det aktiviteten medfører av utgifter. – Og ja, Bjørvika tunnelen ble nok litt dyrere enn forutsatt på bakgrunn av arkeologiske funn. Uforutsette utgifter på denne måten kan vi ikke forlange av privatpersoner, da ville garasjen på Majorstua blitt tre ganger så dyr, så det gjør vi ikke.

Heidi Sørensens departement, representert ved Riksantikvaren, er ansvarlig for kulturminneforvaltningen så lenge det er snakk om faste kulturminner, eller som tidligere riksantikvar Marstein definerte som sitt ansvarsområde; Alt som står ute om natten. Løse kulturminner derimot, sorterer under kulturdepartementets (KUD) etater. På detaljnivå er det museene som er forvaltere.

Mener statssekretæren at dette er en velfungerende løsning, eller burde vi samlet kulturminneforvaltningen under ett hierarki, slik veldig mange av våre nærmeste samarbeide land har gjort?

– Ivaretagelse av kulturminner er i et stort bilde svært ofte et spørsmål om arealdisponering. Sann sett er det bra at vi har Riksantikvaren under MD, det er jo styrken i en slik organisering. Grensedragningene mot løse kulturminner og museene derimot er utfordringen. Blant annet detaljavklaringer om hvem som har ansvaret for kirkene før og etter reformasjonen og liknende.

Heidi Sørensen tar en kunstpause før hun formuler seg.

– Jeg tenker vel slik at det er vel ikke dumt at vi har et samarbeid mellom departementene, det er vel heller bra...

...Og vi har jo et svært godt samarbeid med Kulturdepartementet, og mye nyttig oppstår i denne grensedragningen mellom MD og KUD. Vi må jo heller ikke i dette arbeidet glemme at vi begge jobber ut fra samme regjering.

Rovdyr. *Hvorfor skal vi har rovdyr?* Vi har gjort et raskt temaskifte, men spørsmålet høres umiddelbart en smule banalt ut i konteksten; Vi sitter dypt inne i Miljøverndepartementets kontorlokaler ved Akershus Festning i intervju med statssekretæren. Hun fortalte for kort tid siden engasjert om hvor fantastisk det var å

delta som observatør på et rovdyrprosjekt i de svenske skogene under ledelse av professor Jon Swenson. Hun hadde endog hatt nærkontakt av tredje grad med en binne med to unger, og før det selv vært inne i hiet.

– Rovdyr er en naturlig del av norsk natur. Vi skal jo ta vare på alle plante- og dyrearter som naturlig hører hjemme i norsk natur og helst på en slik måte at de forblir levedyktige, og helst i sine naturlige utbredelsesområder. Det klarer vi ikke helt og fullt på rovdyr.

– For 150 år siden hadde vi rett under 5 000 bjørner i Skandinavia, hvorav 2/3 av disse var i Norge og bjørnefylke nr. 1 var Sogn og Fjordane. I dag har vi ikke forvaltningsmål på bjørn i Sogn og Fjordane. Nå er det jo sagt gjennom stortingsmeldingen at vi skal ha bjørn, men at vi også skal ha en arealdifferensiering som begrenser utbredelse av bjørn forklarer Heidi Sørensen og understreker også at vi selvfølgelig skal ta vår del av vårt internasjonale ansvar.

– Vi har jo en natur som bjørn trives i, sier statssekretæren mens hun smiler.

Vi er overbevist om at bjørnen har en god venn og beskytter i Heidi Sørensen, men unnlater likevel ikke spørsmålet på blokka om hennes forhold til de som faktisk er mot rovdyr, som hevder

ødelagt livskvalitet nettopp på grunn av dette nærværet, som de ser som resultat av en fjern politikeravgjørelse.

Har du i dette bildet noen som helst forståelse for argumentene fra de som i rovdyrspørsmålet mener det motsatt som deg, at de har frykt for rovdyr, at det begrenser og forringer måten de lever på og at rovdyr tar husdyr som sau og reinsdyr?

– Når vi har vært og hatt møter i alle åtte rovdyrregionene så har det heldigvis alltid vært

DA VI SÅ BINNA OG DEN SÅ OSS, REISTE DEN SEG PÅ TO BEIN.

et overveldende flertall som skjønner og godtar at vi skal ha rovdyr. Med noen få unntak om ulv, så argumenteres det relativt sjelden for at vi skal utrydde rovdyr fra Norge. Det debatteres heller at vi må finne måter vi kan leve med rovdyr på, at vi ikke skal ha utbredelse alle steder og hva som skal til- og hvor terskelen skal ligge, – for å ta ut bjørn som har gjort skade. Fokus er nå på

hvor vi skal ha bjørn og hvor mange vi skal ha.

– Debatten om frykt handler vel nå mest om ulv. For ti år siden handlet den om bjørn og for 15 år siden handel det om gaupe. Det vi egentlig skal gjøre er på nytt å lære oss å leve med rovdyr i naturen.

Ja, men for egen del, dersom du hadde bodd i et område med ulv. Tror du at du hadde vært redd for å gå på nærbutikkene dersom det var sannsynlig at du på din vei fikk se en ulv som ruslet over veien?

– Jeg nærer ikke en sånn frykt, men jeg skjønner at man har en slik følelse. Da vi var i Sverige og deltok på det bjørneforsøket som nevnt, så visste jeg at vi skulle gå på binne med unger. Jeg hadde fra tidligere lært at det ikke var det lureste man kunne gjøre, smiler Heidi Sørensen før hun fortsetter. – Men man merker jo at man er spent og nervøs og jeg tenkte jo at jeg har jo barn og slikt. Vi hadde jo heller ikke med oss pepperspray og heller ikke våpen, ingen back-up...

– «Vi er kun bevæpnet med statistikk» var uttalelsen fra forskerne som ledet forsøket.

Da vi så binna og den så oss, reiste den seg på to bein. Jeg hadde da lært av forskerne at det ikke var aggresjon fra bjørnene, men en måte for å få oversikt over situasjonen.

– I ettertid føltes det ikke som om vi hadde opplevd noe skummelt. Vi befant oss i tillegg i det største ulvreviret i Sverige og tenkte vel at ulven er jo mer sky enn bjørnen vi nettopp hadde observert.

– Men, sier Sørensen og blir alvorlig, – jeg mener jo at vi skal ha respekt for hva andre føler av frykt og utrygghet, vi har jo forskjellig oppfatninger av en situasjon. Men i det store så skal vi lære oss å leve med rovdyr i norsk natur på nytt. Ulv og bjørn var for praktiske formål utryddet rundt ca. 1930. Det fantes én bjørn som hadde en yngling på 50-tallet og avkommet derfra ble sannsynligvis skutt rundt 1980. Etter det så har det bare vært rovdyr som har innvandret. Vi har jo ikke levd med rovdyr i norsk natur på 70–80 år.

– Hva er de viktigste punktene i rovdyrforliket som du har jobbet med?

– De viktigste punktene i rovdyrforliket fra 2004, som vi baser oss på, er et vi oppretter regionale rovviltnemnder som gjør at beslutningene om forvaltning av gaupe, jerv, bjørn og ulv fattes regionalt når vi er over bestandsmålene, mens det er Direktoratet for Naturforvaltning (DN) som har myndighet før vi når bestandsmålet.

Hvis vi for eksempel skyter oss under bestandsmålet for gaupe og jerv, så går myndigheten tilbake til DN.

– Og tidsplanen for dette?

– Det er ikke noe tidsplan for dette, men nå ligger vi jo over bestandsmålet for gaupe og jerv. Hvis det er sånn at gjennomsnittet de siste tre årene gjør at vi ligger under, så blir det automatikk i det. På ulv er det enda mer ekstremt. I vinter for første gang så nådde vi bestandsmålet. Samme dag som vi annonserer det, så går myndigheten for forvaltning til de regionale nemndene og også motsatt, at DN får myndighet dersom vi ligger under målet. Det kan til tider være en krevende form for forvaltning, men det fungerer.

– Det at vi fikk nemndstrukturen og det at vi fikk satt bestandsmål som også er fordelt regionalt, var det viktigste. Det er kjernen i rovviltforliket. Jeg kan også nevne at det i rovviltforliket også lå en erstatningsordning som aldri ble satt ut i livet, fordi at det på Soria Moria ble vedtatt noe annet.

Bjørn, ulv og politikk. – Den lange valgkampen er vel allerede i gang, og er rovdysaken da så

tungtveiende at det øves press på lokalpolitikere fra rovdryrområder, som ønsker nominasjon til stortingsrepresentasjon?

– Jeg tror nok at dette bildet er mer nyansert enn det har vært sier Sørensen og henviser til NINA-undersøkelsen fra TNS Gallup om holdning til bestandsmål for ulv.

– Her ser vi at det er mange som mener at bestandsmålene er for lave og også mange som mener at målene er for høye. Det som er interessant er forskjellen på bygd og by, den er svært liten. Og på bygda er det også flere som aksepterer å bo i nærheten av ulv og bjørn enn det er i byene. Så det er for enkelt å tegne bildet i svart og hvitt. Det er mer nyansert enn som så.

– Det merker vi også når det har vært ulv-jakt. De som i Rendalen driver med ØKO-turisme reagerer da på at de ikke lenger har en ulv å markedsføre.

Infosjefen i MD gir oss signaler på at vår tilmålte tid er i ferd med å ebbe ut. Vi foretar derfor et raskt skifte og ønsker å vite i hvilken grad statssekretæren synes at vi i politiet bør bruke ressurser og maktmidler på å bekjempe ulovlig jakt på rovdyr.

– Jeg synes det er et stort problem at vi mister så mye ulv som vi ikke kan forklare.

Og vi har aldri hatt noen tiltale for ulovlig skyting av ulv..., legger vi til i vårt spørsmål.

– Nei...

– Og hva synes du om det?

– Vi tok for to år siden initiativ sammen med statsråd Storberget fordi det er ikke tilfredsstillende at vi ikke makter å rettsforfølge slike handlinger. Det er ulovlig og det er alvorlig miljøkriminalitet.

– Jeg er ikke sikker på om det er det aller viktigste vi gjør for å dempe konflikter, men det kan ikke være slik at man ikke kan følge opp når noe ulovlig skjer, det må vi kunne klare, konkluderer hun.

Mangfold med presisjon. Et avsluttende spørsmål om naturmangfold. Hva er den største trusselen?

– Den største trusselen er jo måten vi bruker arealene våre på. At vi bygger ned og at vi bruker feil. At gammelt kulturlandskap går ut av produksjon, vi mister slåtteenger og vi bygger ned og klarer ikke å ta vare på sammenhengende, store og gode nok leveområder for artene

– Hva er planen for å bote på dette?

– Nå har vi hatt to nye virkemiddel etter at vi har avsluttet nasjonalparkplanen og får vernet 17, og snart 18 prosent av norsk natur. Det er jo å få utvalgte naturtyper og prioriterte arter som de nye virkemidlene inn i naturmangfoldloven.

– Og da skal vi ut å være enda mer spesifikk på å ta vare på enkeltarter og konkret sikre leveområder og passe på at de får i hvert fall et minimum av skjøtsel som trengs for at de skal overleve. Dette synes jeg er spennende arbeid, for det er naturforvaltning med høy grad av presisjon.

Foto: Yaimicro

SMÅNYTT

Forelegg på en og en halv million kroner for arbeidsulykke. Et selskap i Hedmark vedtok høsten 2010 et forelegg på 1 500 000 kroner for en arbeidsulykke i 2009, der en ansatt kom i klem i et materialtørkeanlegg, og omkom. Ulykken skyldtes at en skinnegående materialrankevoan sporet av og satte de etterfølgende rankene i bevegelse. Den ansatte kom seg ikke unna, men ble klemt mellom en ranke og veggen. Selskapet hadde ikke i tilstrekkelig grad kartlagt farene ved at personell oppholdt seg mellom rankene på den måten som ulykken skjedde. Forelegget gjaldt overtredelse av arbeidsmiljølovens krav til et fullt forsvarlig arbeidsmiljø (§ 4-1), internkontrollforskriften, samt forskrift om bruk av arbeidsutstyr (forskrift av 26. juni 1983).

Gulating lagmannsrett mente en kai var omfattet av rammetillatelsen for prosjektet, selv om tillatelsen ikke sa noe om kaien (se bilde)

I november 2007 ble 300 kubikkmeter svaberg i strandsonen til Nordnesvannet i Bergen sprengt vekk for bygging av en kai i forbindelse med en boligutbygging. Nordnesvannet er en liten fjordarm syd for Bergen sentrum og et viktig rekreasjonsområde for nærmiljøet. Selskapet som hadde foretatt arbeidene, ble frifunnet i tingretten

for sprengning av svaberg uten tillatelse. Også tiltakshaveren, et eiendomsutviklingselskap, ble frifunnet. Tingretten mente at selskapets rolle hadde vært så sekundær at foretakstraff ikke burde anvendes, jf. strl. § 48 b. I en dom av 19. januar 2011 ble begge frifunnet av Gulating lagmannsrett. I dommen drøfter lagmannsretten om rammetillatelsen for utbyggingen også omfattet kaien, selv om kaien ikke er nevnt i tillatelsen. Lagmannsretten kom til at innholdet i søknaden og annen forutgående korrespondanse med tiltakshaveren, herunder de tilsendte tegningene, tilsa at det burde vært nevnt i tillatelsen dersom kommunen mente at rammetillatelsen ikke omfattet bygging av kai. Retten mente derfor at det var grunnlag for å slutte at det som ikke var særskilt unntatt, var omfattet av tillatelsen. Men i tillegg sa lagmannsretten at de tiltalte uansett ikke kunne bebreides for uaktsomhet ved at de hadde forstått rammetillatelsen slik. Dommen er i skrivende stund ikke rettskraftig.

9 500 kroner i bot for en gjedde og et knippe abbor.

To unge menn som er kjent fra TV-serien «På fisketur med Bård og Lars» på NRK, tok seg i fjor sommer en fisketur i Maridalsvannet i Oslo. Der fikk de en gjedde og et knippe abbor. For

dette ble de bøtelagt til sammen 9 500 kroner. Maridalsvannet er drikkevann for Oslo, og forbudt å fiske i. Saken ble avdekket ved at de to unge mennene selv la ut en videoblogg fra fisket. Saken fikk en rekke oppslag i media, der tjuvfiskerne uttaler seg om motivet for tjuvfisket. De mener at Maridalsvannet er drikkevann, ikke bør være til hinder for at det fiskes der, nå etter at vannet har fått et nytt renseanlegg.

Lagmannsretten skjerpet straffen for preparant til fem måneders fengsel.

I Miljøkrim nr. 3/2010 kunne du på side 24 lese om preparanten fra Hedmark som var tiltalt for heleri av fem ulovlig felte jerver og en kongeørn, og for brudd på viltlovens bestemmelser om registrering av vilt, og som for dette ble idømt 90 dagers fengsel (hvorav 60 dager betinget) av tingretten. ØKOKRIM mente mannen burde vært idømt to års tap av retten til å drive som preparant, og anket reaksjonsfastsettelsen inn for Eidsivating lagmannsrett, som

Foto: Et svaberg ved Nordnesvannet ble til «offer» for sprengning november 2007. Foto: Politiet.

i sin dom av 24. mars 2011 skjerpet straffen til fem måneders fengsel, hvorav 90 dager betinget. Lagmannsretten uttaler at heleri av ulovlig felt vilt tilskynder primærbrytelsen, og at det er særlig skjerpende at han har mottatt jerv som er kategorisert som «sterkt truet». Lagmannsretten viser særlig til Høyesteretts dom i Ofteinessaken, som er omtalt nærmere i dette nummeret av Miljøkrim i artikkelen på side 17 og på side 41 under «Viktige dommer i miljøraker». Heller ikke lagmannsretten idømte preparanten rettighetstap. I skrivende stund er det ikke bestemt om ØKO-KRIM vil anke saken videre til Høyesterett med tanke på spørsmålet om rettighetstap.

Foto over og under: Politiet.

Kommentarutgave til naturmangfoldloven

Inge Lorange Backer har nå kommet med en kommentarutgave til naturmangfoldloven. Backer var leder av utvalget som i 2004 avga NOU 2004: 28 om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold. I kommentarutgaven tar han for seg naturmangfoldloven paragraf for paragraf, og gir en omfattende og nyttig veiledning til hver eneste bestemmelse. I boken gis en fyldig omtale av både lovens forarbeider og tidligere praksis på området, fra før loven. I kommentarene til straffebestemmelsen i § 75 omtaler Backer også Politidirektoratets rundskriv om miljøkriminalitet 2008/8, og han viser videre til at bøkene i ØKOKRIMs skriftserie på området har stor interesse for den strafferettslige håndhevingen av loven (ØKOKRIMs skriftserie nr. 8 «Faunakriminalitet og annen naturkriminalitet» av Holme, Lyssand og Axelsen og nr. 17 «Hva er miljøkriminalitet» av Høviskeland, Hansen og Holme). Også bladet Miljøkrim er nevnt.

Kommentarene til straffebestemmelsen i § 75, som kanskje er av særlig interesse for Miljøkrims lesere, er meget grundig og informativ. I tillegg til å kommentere innholdet i § 75, gir Backer her også en bredere redegjørelse for de strafferettslige spørsmålene som er relevante i en sak etter § 75. Skyldkravet på miljøområdet, herunder rettspraksis knyttet til faktisk uvitenhet og rettsuvitenhet, samt vilkårene for foretaksstraff, omtales. Videre drøfter Backer forsøk og medvirkning. Her viser Backer til at § 75 ikke inneholder en alminnelig medvirkningsregel, og drøfter hva det betyr for anvendelsen nå og når den nye straffeloven av 2005 trer i kraft. Av meget stor interesse er også Backers redegjørelse for strafferammen, den skjerpede strafferammen for grov overtredelse, og straffutmålingen, med henvisninger til relevant rettspraksis. Også inndragning og rettighetstap omtales grundig. Kommentarene til § 75 bør være med i ethvert juridisk utdrag i straffesaker om naturmangfoldloven. Her står det meste man vil komme til å ha behov for.

Drukningssulykke på MS Nysand

Skrevet av politiadvokat Per Kristian Haaland, Rogaland politidistrikt. Foto: Politiet.

Den faktiske bakgrunn. Saken gjelder en drukningssulykke på skipet På ulykkestidspunktet ble skipet brukt til frakt av sand.

Tiltalte eide skipet gjennom rederiet Nysand AS, og var også skipets reder og skipsfører da ulykken skjedde. De øvrige om bord var styrmann, maskinmann/lettmatros og avdøde som var kokk/lettmatros.

Ulykken skjedde like etter kl. 21.00 da mannskapet om bord startet å gjøre klar for avgang fra kai etter å ha losset sand til selskapet Norstone AS på Forusstranden i Stavanger. Planen var å gå til Forsand for ny lasting av sand ca. kl. 23.00. Lossingen var ikke helt ferdig, men tiltalte gikk i styrehuset og startet opp, mens avdøde gikk ned på kaien for å løse fortøyningene. Maskinmannen satt i gravemaskinen midtskips om bord og losset fortsatt sand til land, mens styrmannen gikk fram i båten for å ta inn fortøyningene. Avdøde løste fortøyningene på land forut og akter på skipets styrbord side, før hun løste den såkalte springen som er festet fra baugen til land ca. midtskips. Det ble ikke brukt landgang i forbindelse med løsning av fortøyningene.

Tiltalte begynte å navigere skipet ut fra kaien før avdøde var kommet om bord. Maskinmannen, som fortsatt satt i gravemaskinen ca. midtskips, observerte at avdøde hang etter armene på utsiden av rekka forut/i baugen på skipet. Maskinmannen begynte å rope, og tiltalte og styrmannen ble oppmerksom på situasjonen. Tiltalte begynte å bakke opp og satte på lyskaster, mens styrmannen løp akterover for å klargjøre Mann Over Bord-båten (MOB). Maskinmannen og tiltalte så at avdøde falt i sjøen. Skipet var da ca. 100 meter fra land. Avdøde var iført vanlige klær og hjelm, men ikke redningsvest.

Maskinmannen og styrmannen fikk etter en tid satt MOB-båten på vannet, men kjørte den på land slik at den punkterte. Tiltalte kalte opp HRS for assistanse. Kort tid etter kom et helikopter som observerte avdøde i sjøen og fikk videreformidlet posisjon til en redningsbåt fra Viking som var ankommet. Mannskapet på redningsbåten fikk avdøde om bord og iverksatte umiddelbart gjenopplivningsforsøk, men avdøde ble erklært død ca. kl. 22.30. Dødsårsak var drukning.

Tingrettens dom: Ved Stavanger tingretts dom av 20. januar 2011 ble tiltalte dømt for overtredelse av skipssikkerhetsloven § 60, første ledd m.fl. Som skipsfører unnlot han å sørge for at navigeringen og vaktholdet om bord skjedde på en sikker måte, idet han gikk fra kai til tross for at ombordværende gravemaskin var i en posisjon som reduserte sikten fremover, uten å ha sikret seg om at arbeidet med løsning av skipets fortøyninger til land var ferdig, og uten å ha holdt ordentlig utkikk under de rådende omstendigheter.

Videre ble tiltalte dømt for overtredelse av skipssikkerhetsloven § 62, første ledd bokstav b m.fl. for at han som reder, før ulykken ikke hadde påsett at arbeidet hvor skipets mannskap skulle løse fortøyningene på land for så å klatre om bord i skipet (i stedet for å bruke landgang), ble risikovurdert og forsvarlige sikkerhetstiltak ble iverksatt. I tillegg unnlot han som reder å påse at det var utarbeidet instruks for bruk av personlig verneutstyr, som redningsvest, om bord. Tiltalte ble også dømt for overtredelse av skipssikkerhetsloven § 59, første ledd bokstav e m.fl. for at han som reder før ulykken unnlot å sørge for at maskinmannen/lettmatrosen hadde godkjent opplæring og sertifikat for føring av skipets MOB-båt.

Straffen ble satt til fengsel i 90 dager hvorav 60 dager ble gjort betinget med en prøvetid på to år. Tiltalte ble også dømt til å betale de etterlatte oppreisning med totalt 170 000 kroner, samt saksomkostninger med 10 000 kroner. Dommen er rettskraftig.

Miljøseminaret i Fredrikstad

Miljøteamet ved ØKOKRIM satser på flotte sensommerdager i Øsfold med faglig påfyll og sosialt samvær og arrangerer årets miljøseminaret i Fredrikstad 23.-25. august. Arrangementet vil finne sted på Quality Hotel Fredrikstad og invitasjon med programoversikt vil snart bli sendt ut.

Foto fra Fredrikstad: André Karwowski. ●●●

Miljø på høyskolen

TEKST: POLITIOVERBETJENT KENNETH DIDRIKSEN, ØKOKRIM

– En nødvendig spesialistkompetanse for politidistriktene. Slik beskriver rektor Håkon Skulstad ved Politihøgskolen viktigheten av studiet i bekjempelse av miljøkriminalitet. I 2010 utdannet skolen sitt andre studentkull med høyt kvalifiserte miljøspesialister

Politihøgskolen har i løpet av sin drøye 90-årige historie tilbudt miljøutdanning for etatens ansatte helt siden 1996. Etter- og videreutdanningen, som miljøutdanningen er en del av, har kunnet tilby formell kompetanse siden 2005. Før det var tilbudet lagt opp som kortvarige kurs. I årenes løp har omtrent 150 politifolk, inkludert de to siste kullene med høyskolestudenter, tilegnet seg miljøkompetanse.

«Miljøkriminalitet innebærer ofte uopprettelige skader på person og/eller på natur- og kulturmiljø». Sitatet er hentet fra studieplanen og formulerer i en kort setning trusselen som er tatt hensyn til ved oppbyggingen av studiets tema og innhold. Målet er at politifolkene, som for en periode påtar seg rollen som studenter, skal bli i stand til å forebygge, avdekke og etterforske miljøkriminalitet.

– Miljøfaget har etter hvert blitt svært omfattende og mange saker preges av kompleksitet som krever innsikt i fag som går utover generalistkompetanse, sier Håkon Skulstad til Miljøkrim. Den nyutnevnte rektoren og sjefen for politihøgskolen har i en periode også vært leder for ØKOKRIMs miljøteam og vet derfor hvor skoen trykker.

– Miljøutdanningen som PHS tilbyr, er med på å sikre at politidistriktene kan bygge opp og ivareta en viktig spesialistkompetanse, understreker Skulstad, som engasjert forteller at PHS har gjennomført denne høyskoleutdannelsen med to kull og at tilbakemeldingene har vært gjennomgående positive.

– Men, sier rektoren visjonært, – vi skal likevel ikke stivne, men alltid speile samfunnet og være klar for å endre utdanningen i takt med utfordringene.

Poeng og kompetanse. Henny Bech, som har bygget opp miljøstudiet, er Politihøgskolens

fagansvarlige for gjennomføring av utdanningen. Hun forteller til Miljøkrim at planen for neste miljøstudie, som gjennomføres i 2012 allerede er klar. **Søknadsfristen er satt til 15. oktober 2011.**

– Studiet er bygd opp med fire samlinger, henholdsvis i ukene 5, 17, 36 og 43 og avsluttes med en individuell skriftlig eksamen over seks timer.

– Og, understreker Henny, – studentene får, i tillegg til verdifull kompetanse, også 20 studiepoeng. Det er absolutt noe å ta med seg.

Studiet har hovedtemaene naturkriminalitet, kunst- og kulturminnekriminalitet, forurensningskriminalitet og arbeidsmiljøkriminalitet. Innen disse fagene har høyskolen, knyttet til seg rele-

vante foredragsholdere med høy kompetanse. Mange bidragsytere har naturlig nok bakgrunn fra politiet og påtalemyndigheten, men også høyt kvalifiserte og profilerte fagfolk fra etater som naturlig blir politiets samarbeidspartnere i praktisk miljøarbeid, er med på å gi studiet en faglig forankring.

Henny oppfordrer interesserte kolleger til å søke på studiet. Mer informasjon legges også ut på skolene nettsider www.phs.no.

Les hva studentene Siri Karlsen og Morten Heggdal, hhv. fra kull 2009 og 2010, mener om studiet.

Henny Bech er fagansvarlig for miljøstudiet på Politihøgskolen. Foto: ØKOKRIM.

Rektor Håkon Skulstad påpeker viktigheten av miljøstudiet. Foto: ØKOKRIM.

**Politiadvokat Siri Karlsen,
Telemark politidistrikt**

– Dette er et kjempebra studie med masse matnyttig stoff. Det er min umiddelbare kommentar om miljøutdanningen ved PHS, sier Siri Karlsen som gjennomførte studiet i 2009.

– På hvilken måte kan kompetansen brukes i hverdagen i politidistriktet?

– Det er viktig å ha denne kompetansen når man behandler miljøsaker. Da har man mulighet til å sette det aktuelle forholdet inn i en større sammenheng. Man vet også hvilke eksterne samarbeidspartnere man kan dra veksler på og nettopp det er med på å effektivisere og kvalitetssikre saksbehandlingen vår.

– Jeg er ikke miljøjuristen her i politidistriktet, men jeg har behandlet blant annet arbeidsmiljø-

saker etter endt studie, og jeg merker at jeg nå har en større faglig ballast i slike saker

– Hvordan er miljøsatsingen i politidistriktet?

– Vi er for tiden i en omorganiseringsprosess så det som skjer da er at vi kopler miljøetterforskningen på Økoteamet og lager et «Øko-miljøteam». Dette vil samordne og koordinere fagfelt som ofte tangerer hverandre og det er jo absolutt en miljøsatsning

– PHS skal vite at det er et bra studie og at studieveilederen gjorde en god jobb påpeker hun og fremholder at kurset muligens er litt komprimert. – Men behold for all del innholdet, og utvid heller studietiden og antall samlinger sier Karlsen avslutningsvis

Foto: Ørnulf Holen / Telemarksavisa

**Politiførstebetjent Morten Heggdal,
Politiet i Namsos og Fosnes**

– På hvilken måte kan kompetansen brukes i hverdagen i politidistriktet?

– Jeg fikk umiddelbart bruk for det jeg hadde lært på miljøstudiet, sier Morten Heggdal. Han er innsatsleder tilknyttet vakt og patruljeseksjonen i Namsos.

– Det var en forurensingssak med utslipp av klor i vann og jeg fikk saken på bordet. Hendelsen er kanskje ikke så kjent utenfor lokalmiljøet, men det var nå kanskje dobbelt så mye som det som rant i Åkerselva, forklarer Heggdal.

– I studiet skjønte jeg etter hvert at vi i politidistriktene også i behandling av små og mellom-

store saker, som vi tross alt har flest av, kunne bruke metodikken som ble forelest. Jeg tok derfor kontakt med alle relevante tilsynsetater som på anmodning leverte politiet alt vi hadde behov for av dokumentasjon. Inkludert et par avhør og vanlig politijobbing så var saken ferdig på en ryddig og rask måte.

– Det var for meg helt klart et nyttig studie der kunnskapen lett kan omsettes i praktisk arbeid. Det var et intensivt program med mye nytt stoff, men bortsett fra at kveldstjenesten bør minimeres så vil jeg ikke anbefale å endre så mye på verken tid eller omfang.

Foto: Espen Fossland / Namdalsavisa

Troms politidistrikt

Etterforsker miljøkrim med grundighet

TEKST: POLITIOVERBETJENT/MILJØKOORDINATOR ARTHUR NORDBY, TROMS POLITIDISTRIKT. FOTO: TROMS POLITIDISTRIKT

Ikke overraskende er det i Troms politidistrikt forhold knyttet til sjøen og livet i havet som blir viet mest oppmerksomhet når det dreier seg om miljøkriminalitet. Politidistriktets senter er knyttet til Tromsø by med Tromsø politistasjon. Byen ligger på en 10x2 km stor øy med bro- og tunnelforbindelser til fastlandet og øyriket knyttet til Kvaløya og omkringliggende skjærgård. Troms fylke strekker seg over hele 21 366 km² og innbyggertallet i distriktet er ca. 120 000. I tillegg til politistasjonen og Karlsøy politipost består distriktet av tre regionale lensmenn med seks underliggende kontorer. Tromsø by har hatt mange kallenavn opp gjennom tidene, de mest kjente er «Porten mot Ishavet» og «Nordens Paris». Arkeologiske utgravninger i Troms har påvist bosetninger rundt 10 000 år gamle.

Miljøkrimarbeidet i distriktet er organisert med en miljøkoordinator ved Tromsø politistasjon og miljøkontakter ved lensmannskontorene. Miljøkoordinatoren er knyttet til Økoteamet i en 50/50-ordning mellom etterforskning og koordinatorrollen. I tillegg er hele Økoteamet knyttet til en samarbeidsliste mot ordenstjeneste som utgjør helgevakter hver femte uke. Dette er en ordning som fra miljøkoordinatorens side er fordelaktig da det i kontakten med vaktlagene utveksles miljøinformasjon utover innlegg på paroler etc. Slik uformell kontaktknytning med hele politikorpset på miljøsidan er like viktig her, som i annen kriminalitet.

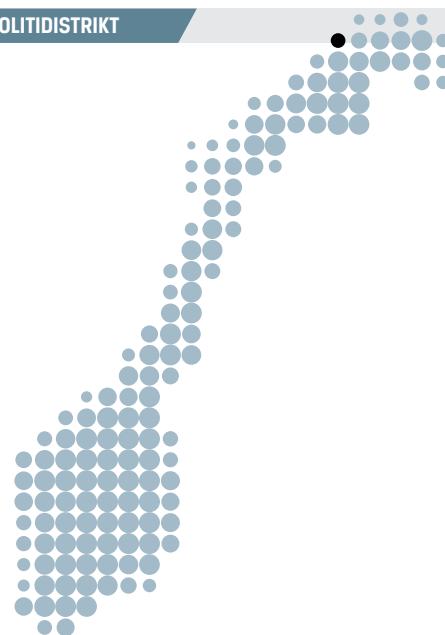
Pr. i dag er miljøkoordinatoren sjøtjenestean-

svarlig, sokkeletterforsker og pårørendekontakt ved eventuelle storulykker eller katastrofer. Noen vil kanskje synes dette virker for omfattende. Ordningen med fast påtalejurist i miljø saker er meget god og denne rollen innehas i Troms politidistrikt i dag av politiadvokat Tor Børge Nordmo.

Statistikk for 2010 viser at distriktet behandlet totalt 307 saker kodet som miljø saker. Av disse var 25 knyttet til saltvannsfiskelovgivningen/havressursloven, mens hele 226 saker var overtredelser av lakse- og innlandsfiskeloven. Ulovlig motorferdsel i utmark og andre miljølovbrudd utgjør det resterende.

Troms fylke har et stort antall snøscootere, hele 9 703 registrerte ved utgangen av forrige år, men svært få godkjente løyper til slik trafikk. Selv om mange drar til Nord-Finland hvor det er bedre lagt til rette for slik kjøring, er snøscooteren blitt en plage mange steder. En jevn flyt av informasjon og tips fra publikum til lokalt politi bekrefter dette. Med snødekt mark minst seks måneder i året er dette en utfordring for politiet som skal håndheve regelverket. Totalt 25 anmeldte saker om overtredelse av motorisert ferdse i utmark står ikke i forhold til vår etterretning på dette området. Det er også svært tvilsomt at de 2 300 registrerte ATV-ene kun holder seg på asfalt når snøen er borte.

På tross av stor skipstrafikk har vi i vårt distrikt heldigvis vært forskånet fra de store forurensningene ved grunnstøtinger, som vi ser eksempler på sørfra de siste par årene. De mindre

TROMS POLITIDISTRIKT

Politidistriktet omfatter 17 av kommunene i Troms fylke
Innbyggere pr. 01.01.10: **121 070**
Areal: **21 366 km²**

Ansatte i politidistriktet:
ca. 310 årsverk

Anmeldelser pr. 2010: **8 589**

Miljø saker

- Ytre miljø: **296**

- Arbeidsmiljø: **11**

(KILDE: TROMS POLITIDISTRIKT)

sakene har vi hatt noen av og de har vært greit håndterlige. Oppdrettsnæringen har medført til dels omfattende saker til etterforskning, mest for overtredelse av akvakulturloven. På området faunakriminalitet og annen naturkriminalitet har vi saker, både i form av ulovlige tiltak i vernede områder og jakt på fredete arter.

Fiskeriene i norsk økonomisk sone favner utover feltet miljøkrim, men bør nevnes da anmeldelsene legges til økoteamet og involverer alle. I tillegg engasjeres samarbeidende etater som Kystvakten, Fiskeridirektorat, Mattilsynet osv. Tromsø politistasjon har i denne sammenheng utført det man må kalle pionerarbeid i grundighet hvor hele båtlasten har vært detaljregistrert og kontrollert. Vi er vel det første distriktet som har gjennomført slik bevissikring etter begjæring om rettslig gransking. Denne type etterforskning krever store ressurser både i form av personell og kostnader, men resultatet er at vi har avdekket store avvik. Når slik grundighet besluttet er det viktig at man også fokuserer på miljøhensyn ved overbeskatning i forhold til kvoter og havforskning.

Miljøforum i oktober 2010 gav oss et greit og oversiktlig bilde av situasjonen fra de samarbeidende etatene. Politidistriktet vårt har, som på mange andre felt, også på miljøområdet store utfordringer framover. Statens Naturoppsyns representanter nevnes spesielt, da de er svært sentrale i oppsynssammenheng og gjør en meget god jobb, blant annet i store prosjektarbeid om rovvilt. Utstyrmessig er Troms politidistrikt bra utrustet og det er greit å komme seg ut både på sjø og land.

Utfordringene til arbeidet med etterforskning og ikke minst miljøkontroll er å finne rom blant prioriteringer, minstebemanningsproblematikk, arbeidstidsbestemmelser og økonomi.

Oftenesdommen

– nytt nivå på bøter etter plan- og bygningsloven

TEKST: POLITIADVOKAT ARNE KJØNSTAD, AGDER POLITIDISTRIKT

Høyesterett avsa 10. januar 2011 dom i den såkalt Oftenessaken. Agder lagmannsrett hadde fastsatt boten til 500 000 kroner og Høyesterett forkastet anken over straffeutmålingen. Det er aldri tidligere utmålt en så høy bot i sak etter plan- og bygningsloven.

Bøtenivået ved ulovlig bygging har ikke vært behandlet av Høyesterett siden avgjørelsen i Rt 1983 s. 306. Denne artikkelen dreier seg om sakens faktum. Høyesteretts dom er nærmere omtalt på side 41 i bladet.

Byggesøknaden, tillatelsen. Byggherren søkte vinteren 2007 om å føre opp en fritidsbolig med et bruksareal på 93 m² på Ofteneset i Søgne kommune. Eiendommen ligger i sterkt skrånet terreng ved sjøen. Området er etter reguleringsplanen fra 1991 regulert til fritidsbebyggelse. Av reguleringsplanen fremgår det at bebyggelsen kun skal være i en etasje og ha saltak, samt at brutto gulvareal ikke skal overstige 100 m² per tomt.

Byggherrens byggesøknad og all annen korrespondanse med kommunen var gjennomsyret av at byggherren ønsket så små terrenginngrep som mulig. Av den grunn ble det søkt om dispensasjon fra reguleringsplanens bestemmelse om at bebyggelsen kun skulle ha én etasje. Det ble argumentert med at en to etasjes hytte i «splitlevel» stil ville gi mindre terrenginngrep enn en hytte på én flate. Dette ble underbygget ved at en ikke ville sprengt flatt ved en slik løsning, men sprengte i terrasser. Kommunen kjøpte argumentasjonen, og det ble gitt dispensasjon. På nordsiden av hytten ble det gitt godkjennelse til at det kunne sprenges ut til et kloakkanlegg. Da anleggsarbeidene begynte høsten 2007 ble hyttetomten sprengt flatt, og et areal på ca. 200 m² på sørsiden av hyttetomta ble også sprengt flatt. Entreprenøren som foretok sprengningsarbeidene, har opplyst at det ble sprengt ut ca. 2 000 m³ fast fjellmasse.

De ulovlige tiltakene. I dommen er det lagt til grunn at ca. 1 500 m³ av fjellmassen var sprengt ut uten tillatelse. De øvrige ca. 500 m³ var fjell-

masse som det var nødvendig å ta ut i forbindelse med en normal utsprengning til hyttetomta og kloakkanlegget. Byggherren hadde i søknaden som gjaldt kloakkanlegget, fått godkjent at avløpsledningen skulle legges over det utsprengte området på sørsiden av hytta og ned til sjøen. Han hevdet at siden han hadde fått godkjent å legge ledningen over dette området, var det opp til han hvordan dette praktisk skulle gjøres, samt at det ikke var andre måter å gjøre dette på. I den forbindelse oppnevnte tingretten to sakkyndige, som blant annet skulle vurdere om det fantes andre måter å legge ledningen til sjø i samme tråse med mindre terrenginngrep. De sakkyndige påviste to alternativer metoder, som begge ville gi minimale terrenginngrep.

I tillegg til terrenginngrepet, som Høyesterett klart har vurdert som det alvorligste forholdet, gjaldt saken ytterligere tre tiltak på samme tomt. For å holde på noe av massene etter utsprengningen ble det bygget en ca. 40 meter lang stabelsteinsmur. Muren var på sitt høyeste punkt ca. 2,8 meter. I bakkant av en nyrestaurert brygge ble det bygget en ca. 17 meter lang støttemur i betong som på sitt høyeste var ca. 2,3 meter. Siden tomten under hytta ble sprengt flatt, og ikke i terrasser slik det var søkt om, ble første etasje på hytta laget like stor som andre etasje, og av den grunn 20 m² større enn omsøkt.

Entreprenøren, et aksjeselskap, fikk en foretaksbot på 130 000 kroner av påtalemyndigheten, som selskapet godtok. Byggherren godtok ikke forelegget mot ham på 400 000 kroner.

Inndragning. Da saken stod for tingretten vurderte påtalemyndigheten at inngrepene på eiendommen var så store, at tomten helt hadde mistet karakteren av naturtomt. Slik byggherren hadde valgt å utføre arbeidene ville disse neppe føre til en verdiøkning på eiendommen, sam-

menlignet med om han hadde gjort arbeidene i samsvar med søknaden. Dog med unntak av det ekstra arealet på 20 m² i første etasje. Byggherren opplyst på dette stadiet av saken at de ekstra 20 m² ville bli fylt igjen, eller at de ville bli gjort om til krypkjeller. Da tingretten var på befarung i forbindelse med tingrettsbehandlingen var det kun grunnmuren av 1. etasje som var ferdigstilt. I forbindelse med behandlingen av saken i lagmannsretten ca. åtte måneder senere, viste det seg at byggherren hadde fått godkjent tilleggsarealet av kommunen. Kravet fra kommunen var at takhøyden i tilleggsarealet måtte senkes slik at rommene fikk en høyde lavere enn 1,9 meter. Dette er etter min mening en feilvurdering av kommunen, som i dette tilfelle burde ha krevd tilbakeføring ved at tilleggsarealet ble gjort ubrukelig. Slik saken utviklet seg i etterkant, burde det ha vært påstått inndragning for verdistigningen på det arealet som oversteg 100 m² brutto gulvareal.

Byggherren ville aldri ha fått godkjent dette tilleggsarealet hvis han hadde søkt i forkant, siden reguleringsplanen inneholdt en begrensning på 100 m², og hytta nå oversteg denne begrensningen. De 200 m² som var sprengt ut på sørsiden av hytta er senere bebygd med svømmebasseng, og deler av støttemuren ved brygga er brukt i forbindelse med oppføring av en sjøbod. For inndragningsspørsmålets del er det viktig å ha i bakhodet at eiendommen er regulert til fritidsbebyggelse. Byggherren ville i denne saken uansett fått lov til å bygge svømmebasseng og sjøbod, men det ville ha blitt satt vilkår om minimale terrenginngrep. En eventuell inndragning ville kun ha omfattet merverdi på eiendommen av tiltak som byggherren ikke ville fått godkjent ved en korrekt behandlet etterfølgende søknad.

Domfelling for bjørnedrap og dyreplageri av ulv

Jagde ulveflokk med bil

TEKST: POLITIADVOKAT **HENNING KLAUSEIE**, HEDMARK POLITIDISTRIKT.

En sen julkveld i 2009 felte en sauebonde, og meget profilert friluftsmann og naturfotograf, en hannbjørn på Sjølisand i Rendalen kommune.

Han meldte etter kort tid selv fra til politiet. Han hevdet at han hadde skutt bjørnen i en lovlig nødvergesituasjon. Mannen hadde noen sauer i en innhegning i nærheten, og han mente at bjørnen var en fare for sauene. Bjørnen ble skadskutt ved første skyting, og måtte derfor vurderes som farlig. To av skuddene ble løst langs fylkesveien som går langs Storsjøen. Kort tid senere ble bjørnen skutt og drept ute i Storsjøen.

En patrulje fra Nord-Østerdal politidistrikt rykket umiddelbart ut samme natt med en patrulje fra Nord-Østerdal.

Politiets etterforskning viste at bjørnen var skutt på en avstand på minimum 211 meter. Bjørnen var aldri i umiddelbar nærhet av sauene i innhegningen. Bjørnekadaveret ble obdusert ved veterinærinstituttet i Trondheim av professor Schulze. Det viste seg å være en ung hannbjørn på om lag 60 kilo som endte sine dager i Storsjøen i Rendalen denne julkvelden.

Etter påtalemyndighetenes beslutning gjennomførte politiet en ransaking av siktedes bolig. Der ble det gjort en rekke meget interessante databeslag.

Blant beslagene fantes en film tatt opp der føreren av en bil kjørte meget tett etter en flokk med fire ulver. Kjøringen varte i noe over åtte minutter, og ved flere anledninger var bilen så tett opp til ulvene at den bakerste ulven «ble borte» foran panseret på bilen. Siktede tilsto i avhør at det var han som hadde kjørt og filmet, men han mente at dette ikke var straffbart. Formålet med kjøringen var å dokumentere at det fantes umerkede ulver i Osdalsflokk, som forvaltningen angivelig ikke hadde kjennskap til. Artikkelforfatteren og en pensjonert polititjenestemann som har hytte i området, foretok senere befarings og fant strekningen der kjøringen fant sted. Våre undersøkelser viste at bjørnen var fulgt over en strekning på minst 5 110 meter. Basert på disse variablene må hastigheten i gjennomsnitt ha vært minst 37 km/t.

Politiet gjennomførte også en meget grundig åstedsundersøkelse kort tid etter skyting av bjørnen, og dette var et avgjørende moment ved påtalevurderingen, og senere ved pådømmelsen. Kriminaltekniker Finn Hilmarson fra Tynset lensmannskontor sto for denne undersøkelsen.

Ransakingen, som ble gjennomført etter beslutning fra påtalemyndigheten, var helt avgjørende for å avdekke overtredelsen av dyrevvernloven ved å kjøre bil etter ulvene. Så vidt kjent er ingen tidligere domfelt for å ha forfulgt rovdyr på en slik måte med bil, men fra regionale medieoppslag er det kjent at tilsvarende forhold har skjedd også andre steder. Betydningen av å bruke straffeprosessuelle virkemidler er åpenbar i denne type saker.

Hovedforhandling i saken ble gjennomført på Åkrestrømmen i Rendalen i begynnelsen av juli 2010 med stor interesse fra media og lokalbefolkning. Artikkelforfatter var påtaleansvarlig i saken, og aktorerte saken i Nord-Østerdal tingrett. Seksjonssjef Terje Bø fra Direktoratet for naturforvaltning og professor i veterinærmedisin Jon M. Arnemo møtte som sakkyndige i retten.

Det ble nedlagt påstand om fengsel i 21 dager, inndragning av rifle, inndragning av verdi av en bil samt tap av retten til å utøve jakt og fangst for en periode på tre år.

Tiltalte ble domfelt for ulovlig felling av bjørnen, for dyreplageri ved å jage ulvene med bil

Bildet er fra filmen tatt opp av domfelte under jagingen av ulveflokk.

Foto: Politiet.

og for å ha skutt langs offentlig veg. Retten la til grunn at domfelte ikke hadde prøvd mindre inngripende virkemidler for å skremme bjørnen eller verne sauene sine. Kjøringen ble ansett som en overtredelse av dyrevelferdsloven.

Han ble «under betydelig tvil» kun dømt til betinget fengsel i 36 dager samt en bot på 7 000 kroner. I tillegg ble rifle inndratt til fordel for statskassen. Han ble også fradømt retten til å utøve jakt og fangst i to år. Retten la særlig vekt på hensynet til allmennprevensjon. Domfelte ble frifunnet for krav om inndragning av delverdi av bilen han brukte til å forfølge ulveflokk.

Dommen fra Nord-Østerdal tingrett er offentlig tilgjengelig på www.lovdato.no, se

TNOST-2010-57617.

Domfelte anket til Eidsivating lagmannsrett, som etter kort tid nektet å behandle anken. Han anket videre til Høyesterett og hevdet at lagmannsretten hadde gjort feil ved sin vurdering av anken. Høyesterett forkastet anken den 13. oktober 2010 – (Rt-2010-1195). Domfelte ga seg ikke med dette, men ba Høyesterett omgjøre sin egen avgjørelse. Rett før jul 2010 sa Høyesterett «nei», og dommen er nå rettskraftig (HR-2010-2117-U).

Hadde anken blitt realitetsbehandlet ville påtalemyndigheten på ny nedlagt påstand om ubetinget fengsel.

Etter at lagmannsretten hadde nektet å

behandle anken uttalte domfelte til lokalvisen Østlendingen at han anbefalte andre som drepte rovdyr, å ikke melde fra til politiet.

Politiet har i tillegg også behandlet forvaltnings sak knyttet til domfeltes øvrige skytevåpen. Våpenkort ble tilbakekalt. Klage over slikt vedtak er forkastet av Politidirektoratet.

I Hedmark finnes alle typer rovdyr, og det er stadige konflikter mellom primærnæringen og rovdyr. Holdningene som fremkom i media i forbindelse med saken, viser at politi og påtalemyndighet har utfordringer knyttet til oppdagelse. Oppdagelsesrisikoen for miljølovbrudd er generelt liten, og viljen til å snakke i miljøet er meget begrenset. ●●●

Presentasjon av et forskningsprosjekt

Ulovlig fangst/jakt og handel med dyr og deler av dyr

TEKST: RAGNHILD SOLLUND, UNIVERSITET I OSLO

Jeg holder på å utvikle et større forskningsprosjekt sammen med forskere fra USA, Wales og Australia. Hensikten med prosjektet er å fokusere på et felt av stor betydning, som så langt har blitt viet svært liten akademisk interesse. Dette til tross for at ulovlig fangst og handel med dyr og deler av dyr estimeres til å utgjøre den nest største ulovlige handel på verdensbasis og har irreversible omkostninger i form av utryddelse av de artene som er mest utsatt.

Som forskere i prosjektet ønsker vi å frembringe empirisk og teoretisk kunnskap, som kan belyse hvorfor og hvordan utvalgte deler av denne praksisen finner sted, med et håp om å kunne komme med forslag til tiltak som kan forhindre den.

Som en del av prosjektet ønsker vi i tillegg å analysere om og hvordan nasjonal lovgivning, eksempelvis villtloven og dyrevelferdsloven, i tillegg til internasjonale konvensjoner (CITES og Bern-konvensjonen) faktisk fungerer i retning av å forhindre ulovlig handel og trafficking av dyr og dermed den utstrakte lidelsen og artsutryddelsen denne virksomheten medfører.

I tillegg til analyse av tilgjengelige feltstudier, for eksempel dem som utføres av Traffic¹ ønsker vi å gjøre egne empiriske studier som involverer kvalitative intervjuer med ansatte innenfor institusjonene som har som oppgave å kontrol-

lere handel og transport av dyr. Dette kan for eksempel være Tollvesenet og Politiet, avhengig av hvilke institusjoner som er tillagt kontrolloppgavene i de landene studien involverer. Vi håper i tillegg å få gjennomført intervjuer med de som overtrer bestemmelser som regulerer handel med dyr (som for eksempel CITES). Dette kan være personer som ulovlig innfører levende dyr for å ha dem som selskapsdyr, personer som innfører deler av dyr for å ha dem til «pynt», eller personer som innfører deler av dyr i form av kosttilskudd og mat (for eksempel kaviar og kjøtt), for å nevne noen eksempler.

I tillegg ønsker vi å fokusere på forhold som omhandler ulovlig fangst og handel med dyr som er lokalspesifikke. Vi vil ta utgangspunkt i de landene hvor forskerne har sin base, men håper på sikt også å få gjennomført feltstudier

Foto: Illustrasjonsbilde fra Yaimicro

for å innhente mer kunnskap om ulovlig fangst, trafficking og handel med arter som særlig rammes, for eksempel papegøyer i Latinamerika. I Norge vil dette for eksempel kunne dreie seg om drap på ulv, jerv og gaupe og fugle(egg)fangst.

Vi er opptatt av den individuelle lidelsen trafficking av dyr medfører, for eksempel når 75–90 prosent av papegøyer som fanges og selges dør under transport til bestemmelsesstedet, og i form av tap av arts mangfold når arter utrykkes. Bakgrunnen for prosjektet og dets problemstillinger og metodiske tilnærming utdypes i det følgende.

Bakgrunn: Fra individuell fangst til organisert kriminalitet. Ulovlig trafficking og handel med fugler og andre dyr (målt i omsetning) overgås altså kun av narkotikahandel og etterfølges av ulovlig våpensalg. Verdien av denne handelen er estimert til seks milliarder dollar i året. Profitten øker med hvert ledd i kjeden, og mens en fattig landsbyboer som fanger en utrydningstruet kakadue kan få 5–25 dollar for fuglen på det berømte fuglemarkedet i Indonesia, vil verdien på fuglen ha økt til 10–15 000 dollar i USA eller Europa, hvis den kommer frem i live.

Den store fortjenesten involvert i handelen med dyr har medført at organiserte kriminelle som tidligere har fokusert på andre områder, har inkludert handel med dyr i sin portefølje. Handel

med ville dyr kan inndeles i tre: 1) Den lokale bonden som fanger og selger ulovlige arter, 2) mafialiknende grupper som kjøper fra de lokale bønderne og selger dem videre med stor profitt, og 3) Store internasjonale smuglerringe som ofte er involvert i annen ulovlig handel.

I den siste kategorien brukes vold, de har store ressurser og kjenner smuglerrutene og de utgjør den største trusselen, også fordi straffnivået er lavt i forhold til fortjenesten. Slike grupper er i vigør i Asia og Colombia, hvor de samme smuglerrutene brukes for å frakte primater til laboratorier i Vest-Europa og USA, som dem som brukes til narkotika.

Den største markedsplasse for ulovlig handel med dyr er internett, og USA er ansvarlig for to tredeler av handelen, nærmere ti ganger mer enn Storbritannia og Kina. Arter som særlig er utsatt for handel, er elefanten (i form av elfenben), og eksotiske fugler. Salget foregår i stor grad på Ebay, til tross for at nettstedet annonserer en slutt på denne handelen på sitt nettsted i 2007. Ulovlig fangst av dyr for kjøtt utsetter også mange arter for trusler om utryddelse. Kjøtt fra utrydningstruede arter fra afrikanske land kan finnes på markeder i europeiske storbyer. I tillegg til å brukes som kjøtt, handles det med dyr hvis skjebne det er å ende opp som selskapsdyr i bur, til pynt, som forsøksobjekter i laboratorier, mm. Arter som trues av handelen, omfatter en

lang rekke papegøyearter, primater, store kattedyr, og for eksempel skilpadder og reptiler. I tillegg til at artene trues der de er, kan ulovlig handel med dyr medføre smitte, idet for eksempel papegøyer som overlever reisen, kan smitte tamfuglbesetninger med alvorlige sykdommer som papegøyesyke, som for øvrig også er farlig for mennesker.

Mens økonomisk gevinst styrer det meste av den ulovlige jakten og handelen, viser svensk forskning at det også er andre motiver bak ulovlig jakt. Motivene bak ulovlig rovdrydding i Sverige, er i tillegg til økonomiske, hat, troféjakt, sosial frustrasjon og ønsket om en hevet sosial status. Denne forskningen kan være av særlig relevans også for norske forhold og det bør undersøkes om disse funnene er gyldige også i en norsk kontekst hvor rovdrydding trues av ulovlig jakt.¹

Hvorvidt jakt og fangst av dyr er kriminalisert eller ikke beror i mange land på hvor tallrik arten er, og det er ofte først når en art anses som truet at tiltak settes inn for å beskytte dyr som tilhører arten. Dyr sees ofte som ressurser for utnyttelse, snarere enn som individer med rettigheter til liv. Dermed nyter ikke dyr av en individuell beskyttelse mot overgrep og mishandling, men kun i egenskap av å være medlemmer av en art.

Et spørsmål er om CITES-konvensjonen heller kan medvirke til arters utryddelse, fordi så lenge en art ikke trues vil konvensjonen medvirke til å

FOTNOTER

1. http://www.wwf.no/dette_jobber_med/norsk_natur/norske_rovdyr/
2. <http://www.rovviltportalen.no/content.ap?thisId=500040343>

Etter samtykke fra artikkelforfatter har redaksjonen fjernet notehenvisningene i teksten for å gjøre artikkelen mer leseverdig. For lesere som ønsker å se henvisningene, vennligst kontakt redaksjonen.

Foto: Illustrasjonsbilde fra Shutterstock

legitimere trafficking av og handel med dyr av denne arten. For eksempel vil fangst og eksport av jacopapegøyer i enkelte land være systematisert og foregå med CITES' velsignelse fordi arten foreløpig ikke er truet. I andre land forbys den fordi utnyttningen har nådd en kritisk grense, og artene settes under beskyttelse (se CITES Appendix I and II). En viktig problemstilling er dermed om CITES indirekte bidrar til fangst, trafficking og handel med dyr, som før eller senere som en konsekvens, medfører artsutryddelse og tap av biologisk mangfold. Et annet problem tilknyttet sertifisering er at tollere ikke har nok kunnskap til å skille lovlige arter fra ulovlige, og at sertifikaten forfalskes, hvilket igjen kan medføre en økning, fremfor en kontroll og reduksjon i utnyt-

tingen. Et totalforbud mot fangst og trafficking av dyr vil sannsynligvis kunne ha en positiv effekt, avhengig av håndheving, slik det er dokumentert at kriminaliseringen av handel med elfenben bidro til å øke den truede elefantbestanden.

En beslektet problemstilling som vi også ønsker å utforske i norsk kontekst er hvorvidt lisensiert jakt på dyr, som ellers skulle være beskyttet av Bernkonvensjonen, legitimerer og oppmuntrer til ulovlig jakt. En ting er at ulovlig jakt kan foregå under dekke av å være lovlig (altså på lovlig art) eller «lovlig» individ. Et eksempel er fra 28. juni, 2010, da to av den totale norske ulvepopulasjonen på 31–37 individer² ble drept under statlig lisensiert jakt, den ene lovlig, den andre ulovlig. En sak er at lisensiert jakt praktisk

legger til rette for ulovlig jakt, en annen problemstilling er om den også bidrar til å senke jegeres moralske terskel for å drepe rovdyrene.

Vi vil undersøke felles trekk ved fangst, jakt, trafficking og handel med dyr, både lovlig og ulovlig: Norge, Storbritannia og USA, og i tillegg muligens Øst Europa (rovfugler) og Australia (en lang rekke arter er aktuelle). Gjennom denne tverrkulturelle tilnærmingen vil vi søke å avdekke landspesifikke forskjeller tilknyttet de artene som er ofre for virksomheten. Vi ønsker videre å se hvordan denne virksomheten reguleres og håndheves i de forskjellige landene. Dette vil bidra til å avdekke hvilke tiltak som er mest hensiktsmessige og hvilke problemer håndheverne står overfor.

HOVEDPROSJEKTETS PROBLEMSTILLINGER

- Hvem er involvert i fangst, trafficking og handel med dyr?**
- Hvilke motiver har de og hvilken gevinst har de av virksomheten?**
- Hva er konsekvensene for de direkte ofrene – de individuelle dyrene og artene de tilhører?**
- Hva er de indirekte konsekvensene av ulovlig jakt og handel med dyr? (eksempelvis tap av biologisk mangfold, forrykking av økosystemer, livskvalitet for mennesker)**
- Hva er de manifeste og latente funksjonene av nasjonal lovgivning og internasjonale konvensjoner i forhold til fangst, handel og trafficking av dyr?**

Metodisk design. Prosjektet vil ha en bred metodologisk tilnærming:

- Litteraturgjennomgang:* Vi vil gjennomføre et grundig litteratursøk av relevante studier, artikler og monografier, som er publisert innenfor et tverrsnitt av akademiske disipliner for å utvide vår kunnskap om temaet, som kan danne grunnlag for vår empiriske tilnærming.

Empirisk ønsker vi å avdekke en variasjon av de metoder og motiver som ligger til grunn for fangst, jakt, trafficking og handel med dyr og deler av dyr, på følgende måte:

- Et internettsøk for å avdekke hvordan handelen med dyr foregår, hvem som er involvert og deres hensikt.* IFAWs (The International Fund for Animal Welfare) undersøkelser fra 2009 avdekket at en stor del av handelen av dyr og deler av dyr finner sted gjennom annonser på internett. Vi vil

søke på nasjonale nettsider i landene som er involvert i studien. Slike søk kan avdekke forskjellige praksiser, for eksempel tilknyttet den rolle dyr spiller i samfunnet, og hvordan de anses, materielt og sosialt.

- Kvalitative intervjuer med 10–15 representanter for toll og andre myndighetsutøvere som overvåker og håndhever handelen med dyr i landene som er involvert.* I Norge ønsker vi å intervju ansatte i ØKOKRIM, Mattilsynet og Direktoratet for naturforvaltning og Tollvesenet. Mens noen arter er ofre for legal handel, ønsker vi i dette prosjektet å rette et spesielt fokus mot de arter som trues av utryddelse.

- Kvalitative intervjuer med lovovertredere.* Vi vil søke å etablere kontakt med 10–15 lovovertredere i hvert enkelt land som er involvert i studien; for eksempel kjøpere av dyr som er fanget og fraktet, eller kjøpere av produkter med deler av «forbudte» dyr. Kontakt kan opprettes på forskjellige måter; Zoologiske hager overtar ofte ansvaret for dyr som er ofre for ulovlig handel og import, og kan antas å kunne formidle kontakt til lovovertredere. En annen metode kunne være å gjennomgå dommer, som i noen land er offentlige dokumenter, og ta direkte kontakt med lovovertredere. Kontakt med kjøpere kan også etableres via fora på internett. Intervjuer kan avdekke hensikten med handelen, som trolig er svært variert avhengig av hva slags bruk dyret eller dyrets deler er tiltenkt.

- Kvalitative intervjuer med jegere:* Vi ønsker videre å intervju personer som fanger/dreper dyr av truede arter for å avdekke deres motiver, som ventelig også er svært varierte. Kontakt med

jegere kan etableres gjennom fagblader for jegere. Kontakt med personer som fanger utryddingstruede arter kan også oppnås ved feltarbeid i berørte områder, som i Latin-Amerika.³

For intervjuer med alle utvalg vil det utarbeides spesielt tilrettelagte intervjuguides som dekker områder som holdninger til dyr (og natur), til nasjonale og internasjonale konvensjoner og lover, og ikke minst den motivasjon og erfaring som ligger til grunn for og er en følge av vedkommendes involvering i handel med dyr og deler av dyr, på begge sider av loven.

Planlagt publisering og formidling av resultater:

Planen er å publisere en bok på engelsk som teoretisk og empirisk behandler problemstillingene tilknyttet fangst/jakt, trafficking og handel med dyr, slik disse avdekkes i prosjektet. I tillegg vil vi sammen skrive minst tre artikler i internasjonale vitenskapelige tidsskrifter.

Vi ønsker særlig å kunne formidle kunnskap prosjektet avdekker til aktuelle autoriteter i de involverte landene og komme med forslag som kan iverksettes for å redusere økning som har funnet sted de senere år, i handelen med dyr og deler av dyr, og som truer artsmangfoldet og medfører mye lidelse.

Funn vil også bli formidlet til akademikere og andre på internasjonale konferanser i håp om å spre og spore interessen for dette feltet, hvor forskning er så sterkt påkrevd.

Vi har videre til hensikt å formidle prosjektets funn til styrende myndigheter i landene som er berørt av handelen, for å øke prosjektets betydning og gevinst

Betydelige urapporterte fangster i hummerfisket

Fra blått hav til svart omsetning

TEKST: ALF RING KLEIVEN, HAVFORSKNINGSINSTITUTTET. FOTO 1 OG 3: HAVFORSKNINGSINSTITUTTET/FLØDEVIGEN, 2: SHUTTERSTOCK

Havforskningsinstituttet gjennomførte i 2008 en studie av hummerfisket på Sørlandet for å beregne hvor mye som fanges totalt sett. Våre funn viser at den faktiske fangsten er 14 ganger høyere enn det som blir rapportert.

Underrapporteringen skyldes dels at fritidsfiskere, som står for størstedelen av hummerfangsten, ikke er pålagt å rapportere om hummerfangst, og dels at yrkesfiskerne bare rapporterer inn en fjerdedel av hummerfangsten. På grunnlag av disse funnene mener vi det bør innføres et registreringssystem for både yrkesfiskere og fritidsfiskere.

Havforskningsinstituttet følger bestandsutviklingen for hummer nøye. Hummer (*Homarus gammarus*) ble i 2006 ført opp på den nasjonale rødlisten som «nær truet». I 2008 ble det innført en rekke nye reguleringer for fangst av hummer med blant annet økt minstemål, vern av rogn-hummer, reduksjon i antall teiner per fisker/båt og påbud om fluktåpninger.

Havforskningsinstituttet innhenter informasjon om hummerbestanden ved at et utvalg fiskere årlig rapporterer om sin fangst og innsats (antall teiner). Basert på disse rapportene beregnes det hvor mange hummer som tas i hver teine per døgn gjennom en sesong (fangstraten). Samtidig foreligger det landingsstatistikk for hummer omsatt gjennom salgslag, som reflekterer den lovlige omsetningen av hummer. Havforskningsinstituttets innsamling av fangstrate er uavhengig av landingsstatistikken.

Nedgang i fangstrate. Rapportene som Havforskningsinstituttet samler inn fra fiskerne, viser at det har vært kraftig nedgang i fangstraten siden 1960-tallet. Fra perioden 1928 til 1969 ble fangstraten redusert med 56 prosent. I samme periode viste landingsstatistikken en reduksjon på 80 prosent. I perioden fra 1960 til 1970 gikk fangstraten ned med 24 prosent mens landingsstatistikken viste en reduksjon på 74 prosent. Man ser altså at det er et påfallende misforhold mellom reduksjonen i fangstraten og reduksjonen

Kun én av fire hummere fanget av yrkesfiskere på Sørlandet blir offisielt registrert. I tillegg er det slik at fritidsfiskerne står for over halvparten av hummerlandningene.

i landingsstatistikken (omsatt hummer).

Det er klart at landingsstatistikken ikke viser den totale fangsten av hummer. Landingsstatistikken fanger ikke opp hummer som tas av fritidsfiskere, som ikke plikter å rapportere sin fangst. Heller ikke yrkesfiskernes eventuelle salg av hummer utenfor det offisielle salgsapparatet vil bli registrert i landingsstatistikken.

Hvorfor trenger vi å vite de totale fangstene?

Det er problematisk at det ikke er statistikk som viser hvor mye hummer som i realiteten tas ut. Kunnskap om den totale fangsten er helt essensielt for rådgivning og forvaltning. Hvis man ikke har kunnskap om den totale fangsten vil muligheten for effektiv forvaltning begrenses betraktelig. Uten kunnskap om hvor mye som blir fjernet fra bestanden, er det svært vanskelig å si noe om hvordan bestanden vil utvikle seg videre og hvordan den har utviklet seg fra tidligere tider. I tillegg er det viktig å få kunnskap om fangstene fra de ulike sektorer (for eksempel yrkesfiskere og fritidsfiskere) slik at forvaltningen kan gjøre treffsikre tiltak.

Beregning av totale fangster. For å få kunnskap om hvor mye hummer som faktisk fanges, har Havforskningsinstituttet utviklet en metode som ble testet ut på Sørlandet (Risør til Lindesnes fyr) i 2008. I hovedsak er det to typer data som måtte samles inn: 1) Hvor mange teiner som stod ute under hummerfisket (også kalt innsats), og 2) hvor mange hummer hver teine fanget (fangst per enhet innsats). Har man kunnskap om disse to parametrene er det en grei vei å regne ut den totale fangsten. For å finne innsatsen i hummerfisket ble det designet tilfeldige kyst-hav transektlinjer som dekket hele studieområdet. Et transekt er i prinsippet en linje på GPS der man kjører med båt og teller antall hummerblåser som er innenfor en viss beregnet avstand fra båten.

Hver femte hummerblåse ble registrert med eiers kontaklinformasjon og om det var yrkes- eller fritidsfisker som eide blåsen. De registrerte fiskerne ble deretter kontaktet og intervjuet om fiskeredskapene de hadde ute. Teinetellinger ble gjennomført gjennom hele den to måneders lange hummersesongen, der vi fikk god presisjon i beregningene av hvor mange teiner som stod ute. I samarbeid med frivillige fritidsfiskere ble det rapportert inn ukentlige fangstrater til Havforskningsinstituttet. Disse fangstratene ble testet opp mot intervjuer og opp mot de innrapporterte fangstratene fra yrkesfiskerne. Det kom tydelig frem at fritidsfiskere og yrkesfiskere ikke hadde noen statistiske forskjeller i fangstrate.

Totale landinger av hummer. Vårt estimat viser at det ble fisket 38 900 hummer (25,4 tonn) på Sørlandet i 2008. To av tre hummere ble fisket av fritidsfiskere. Den totale fangsten for yrkesfiskerne ble beregnet til å være 12 100 hummer (7,9 tonn). Til sammenligning var de rapporterte fangstene på 1,8 tonn. Totalt sett viste våre beregninger at de totale fangstene av hummer på Sørlandet var 14 ganger høyere enn de offisielt rapporterte landingene, og at tre av fire hummer som ble fisket av yrkesfiskere, ikke ble rapportert inn.

Vårt estimat er med all sannsynlighet et underestimert av hvor mye hummer som faktisk blir fanget hvert år. Studiet har kun tatt for seg hummersesongen, altså når det er lov å fiske hummer. Størrelsen på den ulovlige fangsten av hummer utenfor sesong er ikke kjent.

I 2008 var førstehandsprisen for hummer på 321 kroner per kilo. Det kan derfor argumenteres for at den totale verdien av hummer fisket på Sørlandet i 2008 var på i overkant av 8 millioner kroner, mens det kun ble omsatt hummer for rundt 587 000 kroner. Til sammenligning var totalomsetningen av offentlig landet hummer

i hele Norge på 9,8 millioner kroner i 2008. Det er ingen kunnskap om de totale landingene av hummer i andre områder av landet. Med andre ord er det offisielle tallet for omsetning av hummer i Norge en dårlig indikator på den totale verdien av hummerfisket. Å synliggjøre den totale verdien av et fiske er viktig for å tydeliggjøre samfunnsbetydningen av en ressurs.

Hvilke konsekvenser har våre funn? Studiet viser med all tydelighet at fritidsfisket er en viktig komponent i hummerfisket. Dette er noe forvaltningen må ta hensyn til ved eventuelle nye reguleringer. Det kommer også tydelig frem at de som arbeider med rådgivning og forvaltning av hummerbestanden, ikke kan basere seg på at landingsstatistikken viser den reelle fangsten, fordi fritidsfiskere dominerer uttaket, og yrkesfiskerne underrapporterer sine fangster. Forvaltningen står derfor overfor store utfordringer med å treffe de rette tiltak for å gjenoppbygge bestanden. Dette studiet har ikke undersøkt hvor det blir av de urapporterte fangstene fra hummerfiskerne. Men dersom fangstene omsettes utenfor de offentlige salgskanaler, kan dette betraktes som svart omsetning.

Råd til forvaltningen. Det er i dag ikke regulert total innsats (for eksempel antall teiner) under hummerfisket. Reguleringen av innsats er på person og båt, der fritidsfiskere kan fiske med 10 og yrkesfiskere med 100 teiner. Dette forhindrer ikke en økning i den totale innsatsen, da flere personer kan komme inn i fisket, og de deltagende fiskerne kan øke sitt teineantall innenfor de gitte reguleringer.

For å kunne følge med på utviklingen i innsats og fangst er det behov for et registreringssystem i hummerfisket. Dette er velkjente systemer i for eksempel jakt og elvefiske. Ved at yrkesfiskere må registrere seg for å delta i hummerfisket vil de

urapporterte fangstene med stor sannsynlighet bli redusert. For forskningen som skal skaffe til veie fangstdata ville det også vært ytterst nyttig med en registreringsordning for fritidsfiskere. Norges Fritids- og Småfiskerforbund, som representerer fritidsfiskere, har i en høringsuttalelse erklært at de ønsker et slikt system velkommen. Med en registreringsordning har forskningen en lettere jobb med å samle inn fangstdata for å beregne de totale landingene og følge utviklingen av hummerbestanden.

For å unngå urapporterte fangster og potensiell svart omsetning fra yrkesfisket kan det være en ide å øke sporbarheten for hummeren. Dette kan på en enkel måte gjøres ved at yrkesfiskere som registrerer seg for hummerfisket, blir tilsendt klo-strips med unike nummer. Dette unike nummeret kan følge hummeren frem til konsumenten. Ved eventuell kontroll skal da all hummer som blir lagret, være påført en godkjent strips. Dette kan også potensielt gi yrkesfiskerne mulighet til å selge hummer fra kai på lovlig måte. Men dette er noe yrkesfiskernes salgsorganisasjoner må håndtere.

Vår studie har heller ikke sett på hvor hummeren fanget av fritidsfiskere blir av. Men her er det også potensial for ulovlig omsetning. Det ser ut til å være begrenset kunnskap i befolkningen om hva som er en lovlig og ulovlig omsatt hummer. Ved å øke sporbarheten og synliggjøre hva som er en lovlig omsatt hummer, blir det lettere for forbrukeren å identifisere om hummeren omsettes lovlig.

Fakta om hummerfiske

●●● **Når er det tillatt å fange hummer?** På kyststrekningen fra Sveskegrensen til og med Sogn og Fjordane fylke er det tillatt å fange hummer i perioden fra 1. oktober kl. 08.00 til og med 30. november. For resten av landet er fisketiden fra 1. oktober kl. 08.00 til og med 31. desember.

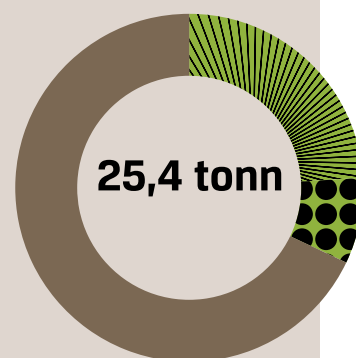
●●● **Hummer er bare tillatt å fange med hummerteiner.** Forskrift om utøvelse av fisket i sjøen (2004-12-22 nr. 1878)

fastsetter en rekke regler for hvordan fisket skal utføres.

●●● **Lov om omsetning av råfisk (1951-12-14, nr. 03) og Forskrift om omsetning i første hand av villlevande marine ressursar (2010-04-30, nr. 641)** bestemmer at all omsetning av hummer skal skje gjennom fiskesalgslag eller godkjent kjøper. Overtredelse straffes med bøter, jf. forskriften § 5 og råfiskloven § 9.

Figuren illustrerer Havforskningsinstituttets estimat over totale landinger av hummer på Sørlandet i 2008.

- Beregnet total fangst for yrkesfiskerne: 7,9 tonn.
- Andel ikke-rapporterte fangster: 6,1 tonn (yrkesfiskere).
- Andel rapporterte fangster: 1,8 tonn (yrkesfiskere).
- Beregnet total fangst for fritidsfiskere: 17,5 tonn.

3

Alf Ring Kleiven (bilde 3) avla doktorgrad høsten 2010 ved Universitetet i Tromsø. Tittelen på avhandlingen var: «Forvaltning av hummer langs Skagerrakkysten: Fritidsfiske, urapporterte kommersielle fangster og marine bevaringsområder». Han er nå ansatt som forsker ved Havforskningsinstituttet, i Arendal.

Neptun settefisk AS

Da laksesmolten dro til sjøs

TEKST: POLITIADVOKAT TOVE P. RØDDESNES, NORD-TRØNDELAG POLITIDISTRIKT. FOTO: NILS ROGER DUNA

Det er mot slutten av august 2008 at miljøkoordinatoren i Nord-Trøndelag, Nils Roger Duna, får en anonym melding om at opp mot 120 000 laksesmolt skal ha rømt fra et oppdrettsanlegg i Røyklibotn i Namsos kommune.

Foto: Ødeleggelsene er store rundt vassdragene som Neptun settefisk brukte for å skaffe seg ferskvann.

Settefiskanlegget i Røyklibotn eies og drives av Neptun settefisk AS, som også driver et tilsvarende anlegg i Survika. Nils Roger Duna tar kontakt med Fiskeridirektoratet for å høre om de har fått melding om rømming, men det avkrefter de. Tore Wiik fra Fiskeridirektoratet og politioverbetjent Roger Skjærvik fra Namsos politistasjon rykker ut til settefiskanlegget allerede dagen etter. Når de kommer til stedet blir de møtt av styrelederen i Neptun Settefisk, og han forklarer at rømmingen skal ha skjedd 14 dager tidligere, altså natt til 15. august. Videre etterforskning viser at Neptun settefisk har satt opp et nytt kar på anlegget, og de har fylt dette med 120 000 smolt i løpet av torsdag 14. august. Dette er et landbasert anlegg, og karet ligger ca. 70 meter fra sjøen. I løpet av kvelden oppdages det ei revne i karet, og Neptun settefisk tar kontakt med leverandøren, som sender to personer for å se på saken. Det blir besluttet at reparasjoner kan vente, men leverandøren anbefaler at man flytter smolten ut av karet. Dette blir ikke gjort. I løpet av natten revner karet og 120 000 smolt rømmer. Mye fisk skal ha ligget i skråningen ned mot sjøen, men en del fisk har funnet veien til sjøen. Neptun settefisk vurderte det slik at smolten ikke hadde funnet veien til sjøen. De satte ut et garn, men fikk ingen fisk i dette garnet. Da politiet og Fiskeridirektoratet var på stedet 14 dager senere satte de ut garn som lå natten over. Dette inneholdt i alt 25 laksesmolt som alle var mellom 40 og 60 gram og det ble i tillegg observert ytterligere laksesmolt i nærområdet rundt kaia.

Under etterforskningen ble det foretatt undersøkelser av karet som brast. Dette er et kar som er 12 meter i diameter og er 3 meter dypt. Det var ikke montert O2-alarm på karet og det

var verken dobbel sikring rundt karet eller dobbel sikring av avløp. Avløpsrør ledet heller ikke mot rensestasjon. Etter at rømmingen ble oppdaget om morgenen den 15. august, blir fisken som ligger i karet og på land plukket opp, og den blir dumpet i en fjøskjeller. Det ble ikke ført noe avvik i forbindelse med hendelsen.

Etterforskningen i saken fortsetter utover høsten 2008, og den siste dagen i september 2008 får politiet i Namsos en melding fra grunneieren i området om at to vann på Otterøya i Namsos var senket så mye at det begynte å gå jordras. Neptun settefisk hadde konsesjon for å tappe disse to vannene, og det ble dannet en mistanke om at det var tappet for mye vann fra vannene. Politiet i Namsos ved politibetjent Jon Christian Johansen rykker ut samme dag og finner at vannstanden i både Nordskagvatnet og Heimvatnet er veldig lav. Enkelte steder er høyden på «bruddkanten» hele to meter. Flere steder har den tidligere bunnen sklidt ut og det har gått ras. Disse rasene er tydelig ferske og grunneieren kan bekrefte at de ikke var der for to uker siden. Grunneieren reagerer også på vannføringen i bekken som går fra Heimvatnet. Neptun settefisk er ansvarlig for at minstevannføringen skal være minst 30 l/s, men ved befaring er det knapt vann som går i bekken. I samarbeid med Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) finner man også et tredje vann, Svarttjønnna, hvor Neptun settefisk skal ha tappet vannet til under laveste regulerte vannstand. Det viser seg i etterforskningen at NVE har gitt en midlertidig tillatelse til å tappe vannet mer enn LRV (lavest regulerte vannstand) fordi Neptun settefisk ga inntrykk av at smolt ville dø dersom man ikke fikk ytterligere tilgang på ferskvann. Til tross for at det ble gitt slik midlertidig tillatelse på både

Det viste seg at Neptun settefisk hadde hatt mye mer smolt i anlegget sitt enn det som står i konsesjonen, oppryddingsarbeidet ble omfattende.

Nordskagvantet og Heimvatnet 19. september 2008, ble vannet tappet også under den lavest regulerte vannstanden etter den midlertidige tillatelsen.

NVE har gitt Neptun settefisk konsesjon til å tappe flere forskjellige vann for å få ferskvann til sine to anlegg. I konsesjonen står det at Neptun settefisk har lov til å tappe vann til det antall smolt som står i Fiskeridirektoratets konsesjon. For anlegget i Røyklibotn var konsesjonen på 400 000 smolt, mens den var på 1 million smolt i Survika. Etterforskningen viser imidlertid at Neptun settefisk har hatt mye mer smolt i anlegget sitt enn det som står i konsesjonen. I løpet av 2008 var det 1,4 million smolt i Røyklibotn, mens det var 1,3 millioner i Survika. Dette innebar et større behov for ferskvann enn det som sto i konsesjonen til NVE.

Etterforskningen videre besto av vitneavhør av alle ansatte samt styrelederen i Neptun settefisk. Leverandøren av karet ble også avhørt, samt de to personene som skulle reparere karet 14. august. Videre ble det innhentet nødvendig dokumentasjon fra Neptun settefisk. De satte seg ikke til motverge under etterforskningen og bidro med informasjon og kunnskap.

Saken havnet så på mitt bord. Før påtaleavgjørelsen ble det gjennomført flere møter med

førstestatsadvokaten i Trøndelag (Bjørn K. Sokesnes), NVE og Fiskeridirektoratet. Til slutt ble det sendt forslag om forelegg til Trøndelag statsadvokatembeter og forslaget ble tilrådd. Foreleggets størrelse var på 2 millioner kroner samt at det ble satt en inndragning i henhold til straffeloven § 34 på 6 millioner kroner. Foreleggets størrelse ble basert på de inntektene Neptun settefisk skal ha fått ved å ha en overproduksjon i forhold til vannmengden de tok ut utover konsesjon. Det var fremsatt et erstatningskrav fra grunneier på 28 millioner kroner, men det ble besluttet at dette var for omfattende til at man tok det med i forelegget. Det ble i tillegg skrevet forelegg på styreleder i Neptun settefisk pålydende 100 000 kroner og et til daglig leder på anlegget på Røyklibotn på 25 000 kroner.

Etter at foreleggene ble sendt ut, ble jeg kontaktet av Neptun settefisk sin advokat og vi avtalte et møte. Møtet var produktivt og advokaten la frem beregninger som PricewaterhouseCoopers hadde gjennomført i forhold til inndragningen. De hadde forskjellige modeller for inndragningsbeløpet hvor det laveste beløpet lå på rundt 300 000 kroner, mens det høyeste lå på rundt 1,5 million kroner. Det ble gjennomført møter mellom meg, statsadvokaten, Fiskeridirektoratet og NVE, og vi foretok nye beregninger. Vi så at vi

ville ha vanskelig for å forsvare det høye inndragningsbeløpet på grunn av flere usikre momenter og valgte å komme med et nytt forelegg hvor foreleggets størrelse fortsatt lå på 2 millioner, men inndragningen var redusert til 1 million. Dette ble akseptert av Neptun settefisk og vi kunne kansellere hovedforhandlingen som var berammet bare 4 dager etter vedtagelse. Foreleggene til styreleder og daglig leder ble også vedtatt samtidig. Det hadde nå gått halvannet år siden hendelsene fant sted, og det var godt å endelig få sette en strek for denne saken.

Miljøkonsekvensene etter denne saken har imidlertid vært store. Ødeleggelsene er store rundt vassdragene som Neptun settefisk brukte for å skaffe seg ferskvann. Dette er skader som ikke er synlig etter at vannstanden igjen økte, men det er beregnet at det vil koste rundt 28 millioner kroner for å gjenopprette de skadene som skjedde. Laksesmolttrømming skjedde i en nasjonal laksefjord. Konsekvensene fra dette vil kanskje bli synlig i årene som kommer?

**LES MER OM BAKGRUNN OG HISTORIKK
PÅ NESTE SIDE.**

Neptun settefisk AS bakgrunn og historikk

TEKST: POLITIOVERBETJENT/MILJØKOORDINATOR NILS ROGER DUNA, NORD-TRØNDELAG POLITIDISTRIKT

Neptun settefisk består av to smoltproduksjonsanlegg. Det ene ligger i Survika på Otterøya i Namsos kommune. Dette anlegget henter sin vannressurs fra Survikvassdraget. Den andre produksjonsheten ligger i Røyklibotnet i tilknytning til Ausvatnassdraget, også dette i Namsos kommune. Sistnevnte vassdrag hadde tidligere en brukbar bestand av anadrome arter i form av sjøaure og laks. Ved etableringen av smoltproduksjonsanlegget fikk de av fylkesmannen tillatelse til å lage en demning/sperre, for å hindre at de anadrome artene gikk opp i vassdraget. Dette med tanke på å unngå evt. sykdomssmitte fra vill anadrom fisk til smolt. Tiltaket har naturlig nok medført at de opprinnelige bestandene av laks og sjøaure overveiende sannsynlig er utdødd. Vassdraget var på utbyggingstidspunktet heller ikke underlagt konsesjonsbehandling fra NVE, noe som innebærer at det blant annet ikke er satt krav til minstevannføring og nedtappingsgrad. Survikvassdraget er imidlertid konsesjonsbehandlet, og det er her krav til minstevannføring og grenser for maksimal nedtapping.

Smoltproduksjonsanlegg er helt avhengige av stabil vanntilførsel av god kvalitet. Det sier seg selv at det store volum vann som slike anlegg krever, i perioder av året medfører betydelig konsekvenser for vannføringen i mindre vassdrag. Somrene i disse traktene av landet har i det nye århundret vært uvanlig nedbørfattige. Smoltproduksjonsanlegg som henter vann fra vassdrag med begrenset nedslagsfelt, har derfor periodevis hatt problemer, og har vært avhengige av ekstraordinære tiltak for å kunne produsere smolt på en forsvarlig måte. Tiltakene har blant annet gått ut på å søke NVE om dispensasjon fra konsesjonsvilkårene.

Nord-Trøndelag politidistrikt har gjennom årene ved flere tilfeller mottatt henvendelser fra lokalbefolkningen på Otterøya, som mente at anlegget i Survika hadde brutt konsesjonsvilkårene. Situasjonene har imidlertid ikke vært av en slik alvorlighetsgrad at politiet har funnet det korrekt å opprette saker på disse forholdene.

I 2007 fikk vi igjen melding om brudd på konsesjonsvilkårene i Survikvassdraget. Denne gangen var meldingen av en slik karakter at det ble gjennomført åstedsbefaring og dokumentasjon av situasjonen for hele vassdraget sammen med representant fra Neptun og deres advokat. NVE gjennomførte egen befarings, og det var selvfølgelig dialog om saken mellom NVE og politiet.

Sommeren 2008 fikk politiet informasjon om betydelige nedtappinger og påfølgende ras ved Ausvatnet. Det var også foretatt graving av kanal og nedtapping av et annet vann i samme vassdrag. Åstedsbefaringen dokumenterte flere ras rundt store deler av Ausvatnet grunnet kraftig nedtapping. At det ikke var konsesjonsplikt knyttet til vassdraget medførte imidlertid at det var vanskelig å bevise at det hadde foregått ulovlige handlinger, med unntak av kanalgravingen.

Senere viser det seg at Survikvassdraget dette

UANSETT VISER DENNE HENDESEN AT RØMT FISK AV DENNE KATEGORI OVERLEVER OG VIL KUNNE UTGJØRE ET MILJØPROBLEM.

året blir tappet ned enda mer enn i 2007. Dette resulterte i flere ras og utglidninger. Grunneieren i vassdraget, som for øvrig er privatpraktiserende advokat, anmeldte Neptun for forringelse av eiendommen som følge av de rasene som hadde gått.

Den siste uka i august 2008 ble undertegnede kontaktet av en anonym kilde, som kunne opplyse at det nå var store mengder laks i den indre del av fjordsystemene, som med en fellesbetegnelse kalles Nordnamsen. Jeg ga da uttrykk for at jeg syntes det hørtes litt merkelig ut, årstiden tatt i betraktning. Vedkommende opplyste da at det dreide seg om rømt smolt fra Neptuns anlegg i Røyklibotnet. Jeg kunne

kort tid etter, med selvsyn, registrere at det var store mengder smolt som vaket i de aktuelle fjordarmene. Med bakgrunn i dette tok jeg kontakt med Fiskeridirektoratets regionkontor i Trøndelag for å høre hvorvidt de hadde mottatt melding om rømming fra anlegget. De opplyste at dette var ukjent for dem. Forskrift om drift av akvakulturanlegg (akvakulturforskriften) § 38 – Meldeplikt ved rømming sier:

«Det skal straks meldes fra på fastsatt skjema til Fiskeridirektoratet dersom det er kjennskap til at fisk rømmer, eller når mistanke om rømming foreligger, uavhengig av om fisken har rømt fra egne eller andres produksjonsheter eller installasjoner.

Med bakgrunn i dette iverksatte Fiskeridirektoratet sammen med politiet åstedsbefaringer og de tiltak en sak av denne karakter krever. For øvrige opplysninger om dette vises det til artikkel fra politiadvokat Tove Pettersen Røddesnes.

Anadrome arter krever som kjent ferskvann i den første del av livsfasen. Før fisken kan settes ut i merder i sjøen må den ha gjennomgått den såkalte smoltifiseringsprosessen. Det vil kort sagt si at den fysiologisk sett tilpasses et liv fra ferskvann til saltvann. Før denne prosessen er gjennomført, skal normalt ikke fisken overleve i saltvann. I og med at fisken i Neptuns anlegg i Røyklibotnet ikke var ferdig med dette utviklingsstadiet, mente mange – også fagmiljøer, at den i beste fall kunne overleve noen få dager i saltvann, og at rømmingen slik sett ikke ville ha negative konsekvenser for miljøet. Prøvefiske og observasjoner viste at fisken levde i beste velgående flere uker etter rømmingen. Om dette skyldes at smoltifiseringsprosessen var kommet lengre enn antatt/oppgitt, fagmiljøene ikke har tilstrekkelig kunnskap eller at saliniteten i fjordene ofte er så lav at ikke smoltifisert fisk kan overleve, er et åpent spørsmål. Uansett viser denne hendelsen at rømt fisk av denne kategori overlever, og vil kunne utgjøre et miljøproblem.

Mye brukthandel, lite brukt lov

TEKST: POLITIOVERBETJENT KENNETH DIDRIKSEN, ØKOKRIM (DELER AV ARTIKKELEN ER EN TILRETTELAGT VERSJON AV PROSJEKTOPPGAVE VED POLITIHØGSKOLEN AV TRINE NYGÅRDSMOEN HØISETH OG MONA ELIN HERTZENBERG)

«Formålet med lova er å forebygge omsetning av stolne eller ulovleg mottekne gjenstandar og å lette politiets arbeid med å oppspore slike gjenstander». Sitatet fra paragraf 1 i brukthandelloven er klart og entydig på at dette er politiets egen lov for å gjenfinne stjålne gjenstander.

Handel med brukte gjenstander har lang tradisjon i Norge. Bruktmarkedet har blant annet sin begrunnelse i ønsket om spare penger ved å kjøpe billigere bruktgjenstander og etter hvert også idealisme ved at det kan bremse forbruks-spiralen som preger et moderne samfunn. Bruktmarkedet har i dag mange aktører og de mest aktive har gjort dette om til næringsvei ved å etablere bruktbutikk, endog spesialisert i spesielle nisjer til glede for mange ivrige samlere.

Handel med brukte gjenstander er også en velkjent arena for omsetning av tyvegods. Muligheten som naturlig ligger i brukthandelkonseptet, ved å kunne kjøpe en brukbar gjenstand til en lav pris, kan medvirke til at kundens skepsis til opprinnelse og historikk blir senket. Dette gjelder ikke minst ved omsetning av kunst- og kulturminneobjekter og antikviteter som kan være unike ut fra hvem kunstneren er, eller det kan være knyttet til lokalhistorie eller samlerinteresse.

I Ot.prp.nr 61 (1998–1999) gjengis fra Justisdepartementets høringsuttalelse: «...at det er viktig å halde på avgrensninger og kontroll med brukthandelen, blant annet fordi det går føre seg ei ikkje lita omsetning av tjuvegods i denne verksemda».

Ved en så omfattende handelsvirksomhet, og med de fallgruver som er til stede, er det derfor viktig, ikke minst for politiet, å være klar over reguleringene som fins i brukthandelloven og brukthandelforskriften og hvilke krav som settes til den handlende. Kunden har ved brukthandel også krav til korrekt handel, men da fortrinnsvis gjennom straffelovens bestemmelser.

Historikk. Loven er en videreføring av reglene om

handel med brukte og kasserte ting i lov av 6. juni 1980 nr. 21 om handelsvirksomhet (handelsloven). Hovedelementet i handelsloven var krav om handelsrett for å kunne drive handelsvirksomhet. I tillegg regulerte handelsloven blant annet omførselssalg og torghandel. Disse reglene ble opphevet i 1999, mens reglene i handelovens kap. 4 om handel med brukte og kasserte ting ble videreført i brukthandelloven. Bakgrunnen for opphevelsen av reglene i handelsloven var en generell målsetting om avbyråkratisering av næringslivet. Lovgiver vektla likevel de spesielle kontrollbehovene som knytter seg til handel med brukte ting, og reguleringen av denne bransjen ble videreført som en ny lov, for å hindre omsetning av stjålne og på annen måte ulovlig ervervede gjenstander og for å lette politiets arbeid med å finne igjen stjålet gods.

Forskrift til brukthandelloven. Med hjemmel i brukthandelloven § 4 har Nærings- og handelsdepartementet vedtatt forskrift om handelsverksemd med brukte eller kasserte ting mv. (brukthandelforskriften). Forskriften videreførte i det vesentligste de materielle reglene i forskriften om handel med brukte og kasserte ting mv. gitt i medhold av handelsloven. Forskriften til brukthandelloven trådte i kraft 1. januar 2000, og er endret 24. september 2001 og sist 20. november 2006 med ikrafttredelse 1. januar 2007.

Loven regulerer handel med brukte og kasserte ting og pålegger en mengde krav til de som ønsker å drive brukthandelbutikk. Men hva er i lovens forstand brukt og kassert og hva med auksjoner, skolekorpsets loppemarked og naboens garasjesalg, skal dette også ha tillatelse?

Handel. Begrepet handel omfatter kjøp, salg, bytte, kommisjon og auksjonssalg med mer. Unntak er likevel gjort for auksjonsvirksomhet drevet av advokater, jf. brukthandelloven § 3. Auksjonssalg reguleres ytterligere i lov om frivillige auksjoner (auksjonsloven).

Hva begrepet «næring» omfatter er ikke definert i brukthandelloven. Spørsmålet er kort berørt i Ot.prp. nr 61 (1998–1999) kap 6.2: «Grensa for når handel med varer blir rekna som næring, byggjer på ei skjønsvurdering der blant anna beløpsgrensa i meirverdiavgiftslova som for tiden er 30 000 kroner spelar inn» (Grensen er senere øket til 50 000 kroner) Beløpsgrensen alene er ikke tilstrekkelig, men vil være et viktig moment i vurderingen. For at næringsvirksomhet skal fore-

HVA MED SKOLEKORPSETS LOPPEMARKED OG NABOENS GARASJESALG, SKAL DETTE OGSÅ HA TILLATELSE?

ligge må virksomheten drives for egen regning og risiko, ha en viss varighet, kontinuitet og være egnet til å gi økonomisk overskudd. Momenter for å avgjøre om det drives næring vil i tillegg til omsetningsbeløp være hyppigheten av kjøp og salg, organisering av omsetningen og om det faktisk og over tid genereres overskudd.

Næringsbegrepet må avgrenses mot hobbyvirksomhet. Samlere som kjøper og selger

brukte gjenstander uten sikte på økonomisk overskudd, omfattes ikke av loven. Grensene her kan være subtile og må vurderes konkret i det enkelte tilfelle.

Sporadisk deltakelse på brukt- og antikk-messer vil derfor kunne falle utenfor så lenge kriteriene ovenfor ikke er oppfylt. Det finnes derimot ikke noe sentralt register på deltakere på slike arrangementer og vi har informasjon om at dette utnyttes bevisst av enkelte messedeltakere i omgåelse av regelverket.

Loppemarkeder som arrangeres av lag og foreninger en til to ganger årlig, vil også falle utenfor, selv om omsetningen overstiger 50 000 kroner i løpet av 12 måneder fordi virksomheten ikke har en slik organisering og kontinuitet at det er naturlig å kalle det næringsvirksomhet. Rene private salg faller utenfor næringsbegrepet selv om enkelte få salg overskrider 50 000 kroner, for eksempel om en privatperson i et eller flere salg avhender sitt eget innbo.

Hvilke typer næringsvirksomhet omfattes. Alle som i næringsøyemed omsetter brukte og kasserte ting omfattes av brukthandelloven. Rene brukthandlere vil naturligvis omfattes, samt antikvitetshandlere, antikvariater med mer. Brukthandelloven gjelder også for næringsdrivende som primært selger nye ting og tar brukte ting i innbytte, eller omsetter brukte ting ved siden

av primærhandelen med nye varer.

Næringsdrivende som tar imot kasserte ting til industriell gjenvinning omfattes også av brukthandelloven, men er fra 1.1.07 fritatt fra plikten til å føre protokoll, jf. forskriftens § 10 (unntatt ved mottak av edle metaller), og fra oppbevaringsplikten etter § 11, jf. brukthandelforskriften § 12.

Pantelånere omfattes ikke, selv om varene som blir innlevert som regel må anses som brukte, og ofte videreselges fordi lånet ikke blir innfridd. Slik virksomhet reguleres av finansieringsvirksomhetsloven. Pantelånere har også straffesanksjonert protokollasjonsplikt, hjemlet i straffeloven § 336.

Brukthandelloven omfatter også bruktbilforhandlere, som også må ha løyve fra politiet til å drive brukthandel, men da uten plikt til protokollføring og karantenetid.

Krav om tillatelse fra politiet. For å drive handel med brukte og kasserte ting, herunder brukte kunstgjenstander og antikviteter, kreves tillatelse fra politiet jf. brukthandelloven § 2. Utfyllende regler er gitt i forskriftens kapittel 2. Forskriften § 3 fastsetter at søknad skal sendes til, og avgjøres av, politimesteren i det distriktet handelsvirksomhet skal drives. Dersom man skal drive handel i flere distrikter, sendes søknad til politimesteren i det distriktet virksomheten har sitt hovedkontor, med opplysninger om hvilke andre politidistrikter

handelen skal drives i. Før 1.1.07 måtte det sendes søknad til hvert enkelt politidistrikt hvor handelen skulle drives. Nå samordner politiet behandlingen slik at løyvet omfatter alle de aktuelle distriktene. Vedkommende politimester skal innhente uttalelser fra de øvrige politidistrikter hvor handelen skal foregå før tillatelse gis. Ved senere utvidelse av virksomheten til flere distrikter sendes søknad om utvidelse til samme politidistrikt som behandlet den opprinnelige søknaden

Tillatelsen er personlig. Skal en annen enn innehaveren utføre handelen, må også denne personen ha personlig tillatelse fra politiet. Dersom søkeren er en juridisk person skal tillatelsen gis til virksomheten ved en navngitt person i ledelsen. Virksomheten har plikt til straks å melde fra til politiet dersom det skjer endringer i opplysninger som er gitt i forbindelse med søknaden jf. forskriften § 7.

For at tillatelse skal gis kreves at søkeren har god vandel. Tidligere straffereaksjoner for tyveri, heleri eller annen vinningskriminalitet vil normalt medføre avslag, tilsvarende hvis søkeren er under etterforskning for slike forhold. Det er videre krav om at søker har oppfylt kravet til pliktig registrering i foretaksregisteret jf. foretaksregisterloven § 2-1. Etter forskriftsendring 1.1.07 skal politiet undersøke om dette er gjort ved å kontrollere registeret. Imidlertid er det fortsatt krav om å vedlegge firmaattest til søknaden.

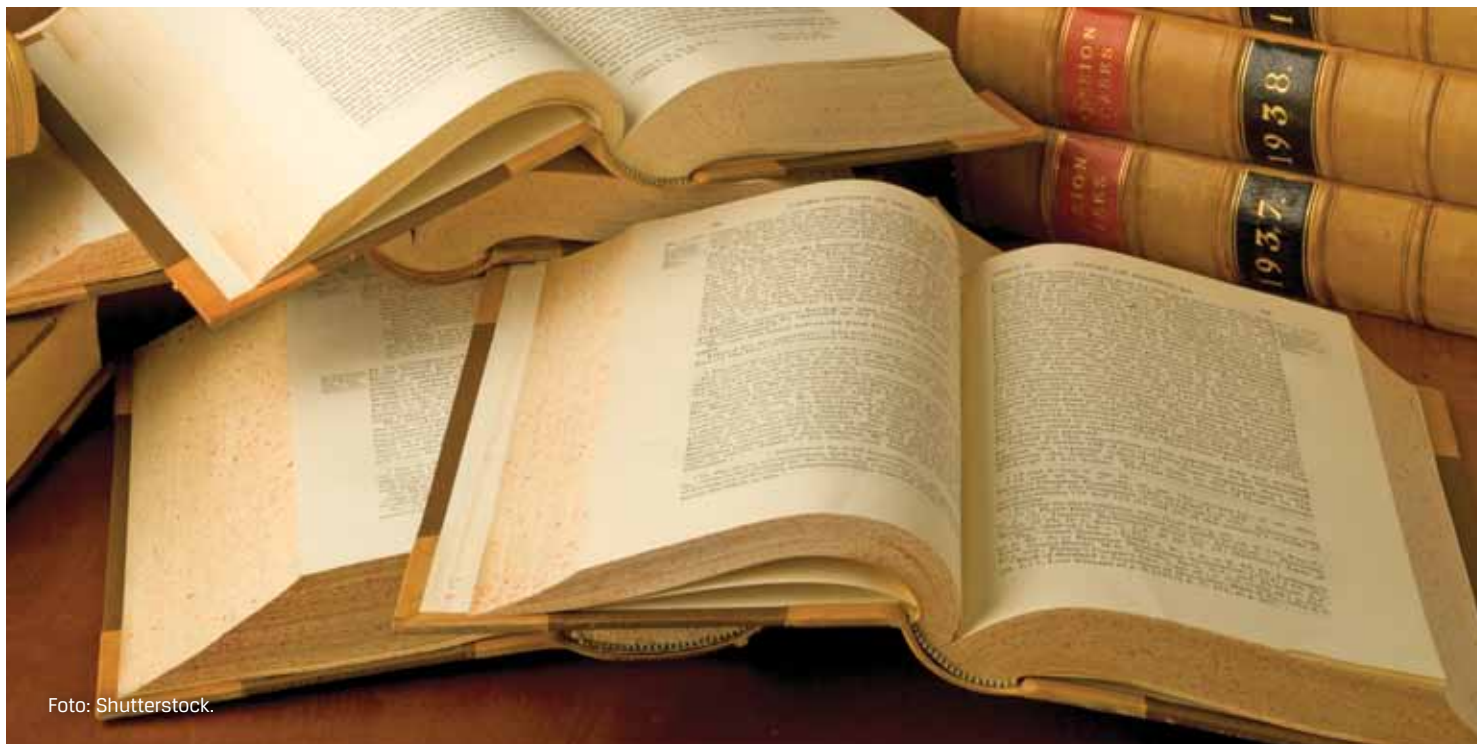

Foto: Shutterstock.

den. Ytterligere informasjon og søknadsskjema finnes på www.politi.no/tjenester/tiltaltelser/salg_av_brukte_ting/

Vedtak om tillatelse og tilbakekall av tillatelse er enkeltvedtak og behandles etter forvaltningslovens regler.

Krav om protokoll. Etter forskriftens § 10 skal den handlende føre protokoll over alle ting som tas imot, også om det ikke ytes vederlag. Frem til siste revisjon av forskriften gjaldt protokollasjonskravet bare hvis verdien av tingen var over 300 kroner. Nå gjelder kravet om protokollføring alle gjenstander uansett verdi. Tingen skal merkes med et unikt nummer og i protokollen skal dette gjengis med, dato for mottak, beskrivelse av gjenstanden og personalia på selgeren samt opplysninger om legitimasjon som er fremlagt. Politiet kan etter samme bestemmelse også pålegge handlende protokollasjonsplikt ved salg av visse typer ting. Protokollen skal oppbevares i 10 år regnet fra tidspunktet da opplysningene om tingen ble ført inn.

Krav for mottak av brukte varer. Reglene om mottak av brukte varer ble endret ved siste revisjon av forskriften, slik at videreforhandlere nå må kreve legitimasjon av alle som selger ting, også personer som er kjente jf. forskriften § 9. Det ble forbudt å ta imot ting fra personer under 18 år.

Det er også et krav i forskriften (§ 11) at motatte gjenstander ikke kan oppbevares utenfor godkjente lokaler eller ødelegges, omarbeides eller selges før det har gått 14 dager. Hensikten er da å forhindre at stjålne gjenstander skifter eier mange ganger raskt og ofte, noe som erfaringsmessig har vært tilfelle med stjålne kunst- og kulturminneobjekter. Det er i denne 2-ukers karanteneperioden at politiet skal kunne benytte sin mulighet til kontroll med vareflyten hos brukthandlerne.

Kontroll og oppfølging. Kontroll med bevillingshaverne utføres av politiet jf. forskriftens § 14. Nærmere regler om ansvarsfordeling mellom distriktene er gitt i retningslinjer fra Politidirektoratet av 15. desember 2006 (i kraft 01. januar 2007). Gjelder bevillingen i flere politidistrikter ligger primæransvaret for kontroll i distriktet som har gitt bevilling, i samarbeid med stedlig politi.

Etter brukthandelovens regler er det ikke

noe alminnelig krav om at kunden skal identifiseres og føres inn i protokollen. Politiet har dog mulighet til å pålegge brukthandlere slik protokollasjonsplikt for viss gjenstander, eventuelt som et tiltak for å avdekke hvitvasking eller bruk av svarte penger ved kjøp hos brukt og antikvitetsforhandlere.

Ved kontantsalg over 40 000 kroner skal det utstedes salgsdokument der kundens personalia fremgår. Hvitvasking kan dermed avdekkes i disse tilfellene. Politiet har derimot ingen hjemmel til å kontrollere brukthandlerens regnskaper,

MANGLENDE FØRING AV PROTOKOLL KAN VÆRE GRUNN TIL TILBAKETREKKING FOR EN KORTERE PERIODE.

med mindre det er skjellig grunn til mistanke om et straffbart forhold

I tillegg pålegger hvitvaskingsloven legitimasjons- og rapporteringsplikt ved mistenkelig transaksjoner over 40 000 kroner og legitimasjonsplikt i ethvert tilfelle over 100 000 kroner. ØKOKRIM som er mottaker av slike meldinger i Norge har ennå (regnet fra 2003) ikke mottatt noen slike meldinger.

Brukthandeloven med forskrift må sies å være et godt verktøy for politiet for å avdekke heleri i forbindelse med innkjøp gjort av brukthandleren, og så lenge godset befinner seg i butikken. Regelverket gir også gode muligheter til å spore forrige ledd i kjeden ved omsetning av tyvegods med mer.

Kontrollhjemlene som finnes mot brukthandlerbransjen brukes ikke aktivt av politiet som virkemiddel for å bekjempe vinningskriminalitet ved å vanskeliggjøre videre omsetning, eller i etterforskningen av vinningssaker med sikte på å oppspore stjålne gjenstander (godsspaning).

Ved sjekk i STRASAK-registeret fremkommer det 28 saker som er rubrisert under kode 8535-Brukthandeloven. Resultatet blir mer beskrivende når vi vet at dette gjelder hele landet i en periode uten tidsavgrensning og at mange av sakene ble henlagt.

Kontrollansvaret er i politidistriktene ofte lagt til forvaltnings-/sivilavdelingene. Det er følgelig ikke samme driftsenhet som driver etterforskning og/eller forebygging av kriminalitet. En kan stille seg spørsmål om dette er en hensiktsmessig ordning i forhold til å ivareta lovens formål.

På bakgrunn av trusselvurderinger og beskrivelser av kriminalitetsbildet vedrørende vinningskriminalitet med lav oppklaringsprosent og hvitvasking av penger skulle en anta at det var større fokus på kontroll med en bransje hvor lovgiver i så stor grad har tilrettelagt for enkel og effektiv kontroll.

Straff og sanksjoner. Overtredelse av brukthandeloven er straffbar etter § 5. Strafferammen er bøter, eller under skjerpene omstendigheter fengsel i inntil tre måneder. Også uaktsom overtredelse er straffbar.

Bevilling kan ved misbruk, jf. brukthandeloven § 2, administrativt trekkes tilbake for alltid eller for en begrenset periode uten at det følges av straffesak. For eksempel kan manglende føring av protokoll være grunn til tilbaketrekking for en kortere periode. Dette bør imidlertid være ved gjentatte overtredelser ettersom manglende bevilling er identisk med næringsforbud for vedkommende brukthandler. Bevisst bruk av en brukthandelbutikk til omsetning av tyvegods bør derimot følges av tilbaketrekking av løyve og straffesak. Vedtak om tilbakekall kan alltid påklages og behandling av klager er nå delegert til Politidirektoratet.

Internasjonale forpliktelser. Brukthandelforskriftens bestemmelser om hva protokollen skal omfatte tilfredsstiller også forpliktelsene som følger i UNESCO 1970-konvensjonens Artikkel 10: «...å sørge for at antikvitetshandlere har plikt til å føre et register over hver enkelt kulturgjenstands opprinnelse, leverandørens navn og adresse, en beskrivelse av hver gjenstand som selges og hvilket beløp som er betalt.» Norge ratifiserte denne konvensjonen i 2006 med en erkennelse om at ulovlig handel med kunst- og kulturminner foregår uten hensyn til landegrenser og at Norge i denne globale vareflyten har en rolle som både kjøper og selger.

Environment Agency:

– Etterlyser tettere internasjonalt samarbeid om EE-avfall

TEKST: CHRISTOPHER SMITH, *OVERSATT FRA ENGELSK*. FOTO: BASEL ACTION NETWORK

For å etterforske saker om ulovlig avfallseksport på en effektiv måte trengs det mer og tettere samarbeid over landegrensene. Slik kan vi avdekke bindingene mellom organisert kriminalitet og ulovlig eksport av EE-avfall, bygge opp varige løsninger for innsamling av etterretningsinformasjon, og forebygge og bekjempe denne type kriminalitet.

– Dette er konklusjonen til Christopher Smith fra Environment Agency i England (Miljødirektoratet). Smith har mastergrad i miljøforvaltning («Environmental Management»). Han har holdt flere foredrag internasjonalt, blant annet i Interpol-sammenheng og i europeisk sammenheng, om Environment Agencys (EA) arbeid med å avdekke og forhindre ulovlig eksport av elektronisk og elektrisk avfall.

Ulovlig håndtering av elektronisk og elektrisk avfall (EE-avfall) har vært et problem i mange land i en årrekke, og dette har ført til katastrofale konsekvenser for menneskers helse og velferd og store miljødeleggelser, særlig i utviklingsland. Et mangfold av internasjonale lover og forskrifter har så langt ikke lyktes i å regulere et globalt marked, der skruppelløse aktører tjener penger på å kvitte seg med EE-avfall billig og illegalt i utlandet, i stedet for å velge den langt dyrere, men miljøvennlige fremgangsmåten med full resirkulering og nøytralisering av giftige stoffer.

I mai 2009 offentliggjorde Interpols arbeidsgruppe mot miljøkriminalitet (Interpol Pollution Crime Working Group) en rapport med resultatene av et tre-fase-prosjekt der man ønsket å identifisere og påvise forbindelser mellom organisert kriminalitet og fjerning av EE-avfall. Prosjektet omfatter deltakere fra Belgia, Nederland, Frankrike, USA, Canada, Sverige, Australia, Benin, Storbritannia og UNEP (United Nations Environment Programme). Konklusjonene og tiltakene som rapporten resulterte i, tyder på at det gjenstår mye arbeid for å finne en pragmatisk og bærekraftig løsning på problemet.

Ved å eksportere EE-avfall til land utenfor

OECD unngår en å betale avgifter. Dette skaper muligheter for nasjonale og utenlandske kriminelle gjenger. Svak lovregulering i og mellom ulike land gjør det vanskelig å kontrollere eksport av mulig EE-avfall og å fastslå hvor stor del av avfallet som ikke blir håndtert forsvarlig. I mange OECD-land eksisterer det et lukrativt marked for ulovlig eksport av avfall. På grunn av de store fortjenestemulighetene er det lett å få tak i EE-avfall, mens kostnadene med å frakte avfallet ulovlig til land utenfor OECD er lave, og risikoen for å bli oppdaget og straffeforfulgt oppleves som lav. Aktørene på det illegale markedet for eksport av EE-avfall er spredt regionalt, nasjonalt

DET ANTYES AT
75 PROSENT AV ALT
IT-UTSTYRET SOM
EKSPORTERES TIL
NIGERIA, ER UBRUKELIG.

og internasjonalt, men de er forbundet med hverandre gjennom felles fraktmetoder, godt hjulpet av avfallsmeglere, agenter, transportselskaper og fraktrederier.

Environment Agency har ansvar for å utarbeide og håndheve miljølovgivingen i Storbritannia. Direktoratet har i sine undersøkelser funnet at de opprinnelige eierne av ulovlig eksportert avfall er både offentlige og private aktører. Avfall som eksporteres ulovlig, stammer ikke fra én bestemt kilde. I stedet skaffer gjerningsmennene avfallet der de kan få tak i det.

FAKTA

Økonomisk vekst og globalisering har ført til en verdensomspennende økning i grensekryssende transport av avfall. Strengt krav til avfallshåndtering for å unngå negative miljøkonsekvenser fra avfallsbehandling kan gjøre det fristende å finne billigere behandlingsløsninger i land med lavere miljømessig standard. Se mer om dette i KLIF-direktør Ellen Hambros artikkel i Miljøkrim 1/2009.

Elektronisk og elektrisk avfall inneholder verdifulle metaller (som kobber), i tillegg til store mengder farlige stoffer som bly, kadmium, kvikksølv osv. Til tross for et omfattende regelverk som skal hindre dette, så ender store mengder av kasserte mobiltelefoner og PC-er fra vestlige land, på avfallsdynamer i den tredje verden. Her brennes avfallet gjerne over åpen flamme for å få ut de verdifulle metallene, mens de skadelige stoffene slippes rett ut i luft, vann og jord.

FAKTA

I Norge er det opprettet returselskaper for EE-avfall for å sikre at det tas forsvarlig hånd om dette avfallet. Slike returselskaper skal være godkjent av KLIF. Importører og produsenter av EE-produkter i Norge er pliktig til å ta i mot EE-produkter når de er kasserte, og å være medlem av godkjent returselskap for EE-avfall som tar seg av den videre behandlingen av avfallet. Utrangerede EE-produkter som kasseres i Norge, er å regne som avfall, selv om det skulle ha en viss bruksverdi i andre deler av verden. Som avfall, kan de kasserte EE-produktene ikke uten videre eksporteres til land utenfor Europa. Baselkonvensjonen forbyr avfallseksport til den tredje verden. Regelverket om dette er tatt inn i den norske avfallsforskriften, og er basert på det tilsvarende Europeiske regelverket som gjennomfører Baselkonvensjonen. Formålet er å hindre at europeiske land eksporterer sine avfallsproblemer til mindre ressurssterke land. Likevel går det årlig store mengder EE-avfall ulovlig til den tredje verden fra Europa, herunder også fra Norge. For eksportørene i Europa kan det være penger å spare på å bli kvitt avfallet utenfor de lovbestemte returordningene. For importørene utenfor Europa kan det være penger å tjene på å selge avfallet videre til resirkulering, på grunn av EE-produktenes innhold av edelmetaller.

Omfanget av problemet. Ifølge tall fra avfallsbransjen produseres det internasjonalt 20–50 millioner tonn EE-avfall hvert år. Av dette blir bare 10 prosent gjenvunnet.

Ettersom det er så lite tilgjengelig informasjon om handel med EE-avfall, har EA i Storbritannia gjennomført egne undersøkelser. Det er imidlertid behov for flere undersøkelser, blant annet for å finne ut hvor mye EE-avfall som produseres hvert år i EU og hvor mye av dette som ikke håndteres på forsvarlig måte. Det er også behov for å finne ut hvilke selskaper og meglere som er involvert i det ulovlige eksportmarkedet, og rullebladet (så vel strafferettslig som forvaltningsmessig) til dem som står bak disse selskapene.

Data fra tollmyndighetene antyder at det ble eksport 227 millioner tonn elektriske varer fra Storbritannia i 2008. Men på grunn av feildeklarerer av innholdet og eksport av legitime elektriske varer, er det ikke mulig å anslå hvor mye EE-avfall som ble eksportert. Av de 227 millioner tonnene, ble 62 000 tonn eksportert til land i Afrika sør for Sahara. Gjennomsnittlig eksportverdi var ca. åtte kroner per kilo, noe som tyder på at lasten bestod av avfall snarere enn av varer for videresalg (fungerende varer).

Med befolkningsvekst og ny vekst i verdensøkonomien forventes det at avfallsmengden vil øke og skape ytterligere muligheter for fortjeneste på eksport av ulovlig avfall til land utenfor OECD, der kontrollen av hvor og hvordan avfallet håndteres og kastes, er svært begrenset.

Beslaglagte fakturaer for EE-avfall på vei til Afrika viser en variasjon i pris per container fra

6 500 £ til 15 000 £. Årsaken til denne variasjonen, vites ikke. Fakturaene viser en gjennomsnittspris på 8 000 £ per fullastede container. Med en fraktkostnad på 1 000 £, gir det en potensiell fortjeneste på 7 000 £ per container med illegalt EE-avfall. Denne foreløpige analysen viser at det er mye penger å tjene på videresalg av EE-avfall. Eksportøren kan skaffe avfallet til lav eller ingen kostnad. Brukte datamaskiner kan selges for mellom 50 £ og 200 £ i noen land utenfor OECD, avhengig av konfigureringen.

Våre undersøkelser viser at eksport av dette avfallet er svært billig og lønnsomt. Hver forsendelse har tre mulige inntektskilder:

- lokale myndigheter som prøver å oppnå de oppsatte målene for gjenvinning, betaler for å kvitte seg med dette på en billigere måte enn lovmessig håndtering
- forhandlere som er pliktige til å samle inn EE-avfall, betaler for å kvitte seg med dette på en billigere måte enn lovmessig håndtering
- meglere i utlandet betaler for å ta over avfallet

Dessverre gjør mangel på statistikk det umulig å kvantifisere det totale omfanget av den illegale eksporten av EE-avfall.

Håndtering av EE-avfall og eksportveier. Figuren på neste side gir en oversikt over håndterings-systemet for EE-avfall i Storbritannia. Figuren er basert på EAs arbeid så langt. Teksten med rød skrift viser områdene der organiserte kriminelle kan «bryte inn» i prosessen.

EA har funnet seks hovedkategorier lovbrudd i forbindelse med ulovlig håndtering av EE-avfall i England og Wales:

- *Ulovlig deponering av avfallet*
Avfallet plasseres i terrenget uten de nødvendige tillatelser
- *Bruk av transportører og meglere uten tillatelse, samt «avfallsturister»*
Dette omfatter bruk eller salg av elektronisk og elektrisk utstyr til selskaper, meglere eller avfallsturister utenfor systemet for lovlig avfallshåndtering. Avfallsturister er enkeltpersoner eller grupper av privatpersoner som reiser til Europa fra Asia og Vest-Afrika for å kjøpe EE-avfall for eksport

og/eller salg, og på denne måten blir delaktige i ulovlig avfallshåndtering

- *Falske og feilaktige fraktpapirer*

Det har blitt avslørt at EE-avfall under frakt, for å skjule at det dreier seg om avfall, bl.a. er blitt kategorisert som:

- brukte varer
- husholdningsprodukter
- resirkulert – «krimskrams»
- IT-utstyr/datautstyr
- elektrisk utstyr
- effekter
- motorkjøretøy
- personlige effekter
- skrap

Det kan være vanskelig å bevise at et vareparti merket for konsum i et utviklingsland er avfall, med mindre produktene testes manuelt av en ingeniør for å finne ut om de fungerer. Vi har også erfart at avfall ofte eksporteres til en meglers forretningsadresse – eller til en fiktiv adresse – og ikke til et anerkjent avfallshåndteringsselskap eller til en avfallsplass. Dette innebærer et avbrudd i håndteringsrekkefølgen for avfallet, som innebærer muligheter for organiserte kriminelle og ulovlige aktiviteter.

- *Uriktig beskrivelse av selve avfallet*

At en benytter seg av uriktige beskrivelser av selve avfallet skjer i forbindelse med eksport av alle typer avfall. Hvor omfattende dette problemet er og måten det gjøres på, må studeres nærmere.

- *Uregulert resirkulering og annen avfallshåndtering*

Dette omfatter aktiviteter som for eksempel brenning og uregulert demontering for å gjenvinne verdifulle metaller. Ifølge informasjon som EA i Storbritannia har mottatt, blir mesteparten av EE-avfallet som eksporteres, håndtert på denne måten straks det fungerende utstyret er skilt ut. (En fersk Interpol-rapport antyder at 75 prosent av alt IT-utstyr som eksporteres til brukmarkedet i Nigeria, er ubrukelig eller ikke kan settes i stand).

Konsekvenser. EE-avfall inneholder en rekke giftige stoffer, blant annet:

- bly i katodestrålerør (CRT-er) og loddemetall
- arsenikk i gamle CRT-er
- antimontrioksid (som flammehemmer)
- polybrominerte flammehemmere i plastdeksler, kabler og kretskort
- selen i kretskort (som strømmretter)
- kadmium i kretskort og halvledere
- krom i stål (som rustbeskytter)
- kobolt i stål (for struktur og magnetisme)
- kvikksølv i brytere og deksel

Kombinasjonen av disse stoffene med omsmelting og brenning av avfall fører til lokal luftforurensning og forurensning av bakken og jordsmonnet. Disse giftstoffene utgjør også en potensiell helseisiko, for eksempel med tanke på lungesykdommer, blyforgiftning og kreft.

Medvirkning fra organiserte kriminelle. Det åpner seg mange og varierte muligheter for organiserte kriminelle i det britiske avfallshåndteringssystemet, som vist i figuren på neste side.

I medhold av forurensningsloven kapittel 5 er det gitt nærmere regler om håndtering av avfall i forskrift 1. juni 2004 nr. 930 (avfallsforskriften). Avfallsforskriften regulerer blant annet håndtering av kasserte elektriske og elektroniske produkter, «EE-avfall». Etter forurensningsloven § 79 annet ledd jf. avfallsforskriften § 17-7, straffes overtredelser av avfallsforskriftens regler fastsatt med hjemmel i forurensningsloven §§ 30-33 med bøter (hvis forholdet ikke omfattes av strengere straffebestemmelser).

Ved ulovlig avfallshåndtering internt i Norge vil, i tillegg til forurensningsloven § 79, også forurensningsloven § 78 ramme forholdet dersom avfallet medfører en forurensningsfare. Her er strafferammen etter annet ledd to år og fem år ved fare på menneskers liv eller helbred. Etter forurensningsloven § 3 gjelder loven imidlertid i utgangspunktet bare forurensning i riket. I tilfelle der avfall først og fremst medfører en forurensningsfare i forbindelse med håndteringen i mottakslandet, synes derfor straffebestemmelsen i § 78 ikke å kunne anvendes.

I de aller mest alvorlige sakene kan en tenke seg at forholdet rammes av straffeloven § 152 b første ledd om forurensning som skader eller truer livsmiljøet i et område. Denne bestemmelsen er ikke begrenset til anvendelse på forurensning i Norge, jf. straffeloven § 12 nr. 3 og 4. Terskelen for at § 152 b kommer til anvendelse er imidlertid høy, og i tillegg byr det på bevismessige utfordringer å påvise tilstrekkelige holdepunkter for slike følger som bestemmelsen krever i den konkrete saken, når avfallens destinasjon er et ukjent sted i en annen verdensdel.

Kriminelle utnytter de svake leddene i systemet, særlig der EE-avfall kan kamufleres eller feilmerkes, slik at det fremstår som «lovlig».

«Avfallsturisme» er et ord som brukes for å beskrive privatpersoner som besøker Storbritannia på turistvisum med det formål å kjøpe og organisere eksport av avfall. De fyller en container og organiserer transporten ut av Storbritannia, men de unngår å bli oppdaget fordi de reiser på turistvisum og ikke er i kontakt med Tollvesenet.

Noen kriminelle utnytter lokale myndigheters behov for å oppfylle gjenvinningsmål ved å kjøpe EE-avfall direkte fra kommunale resirkuleringsanlegg. Det hevdes at de ofte eksporterer utstyret de kjøper direkte til land utenfor OECD uten, eller med minimal, resirkulering av nøkkelkomponenter.

Ofte endrer eksportørene frakttariffen som følge av myndighetenes inngripen. EA i Storbritannia har sett eksempler på at lokale aksjoner for å slå ned på virksomheten i en havn eller et lageranlegg, har ført til at eksportørene bytter til andre havner og endrer fraktruter. Dette tyder på at det foreligger både overlegg og organisering, i tillegg til at det tyder på at gjerningspersonene vet at det å eksportere avfall er ulovlig, organisert kriminalitet.

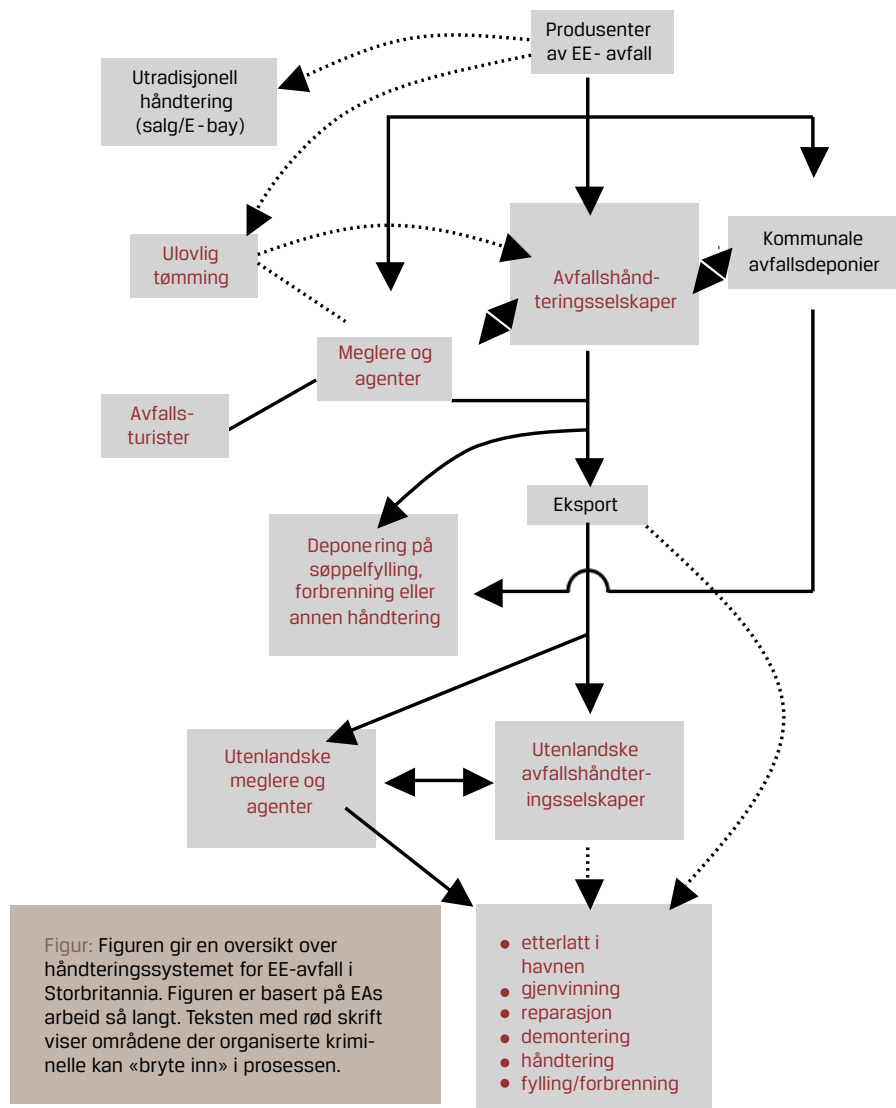
Konklusjon. Eksport av EE-avfall er et vedvarende problem, til tross for flere internasjonale konvensjoner på området.

Mye av kunnskapen om eksportmetoder og hvordan bransjen opererer er ubekreftet informasjon, men mengden EE-avfall er flere millioner tonn, noe som skaper grunnlag for en betydelig og svært lønnsom kriminell virksomhet.

Resirkulering, gjenbruk og destruksjon av EE-avfall i utviklingsland utføres under helseskadelige og noen ganger farlige forhold. Plast brennes utendørs for å gjenvinne verdifulle metaller som f.eks. kobber. Avfall kastes på bakken eller i elver, noe som kan føre til forurensning av jordsmonn og drikkevann.

Det er den kriminelle virksomhetens natur at den er hemmelig, men pågående etterforskningssaker viser at ulovlig avfallshåndtering er en meget omfattende og lønnsom bransje. Denne kriminelle aktiviteten omfatter også tyveri, bedrageri, narkotika, smugling, inngåelse av forbund, ulovlig våpenbesittelse og hvitvasking.

EA i Storbritannia har sett eksempler på at

EE-avfall samles inn fra flere avfallsdeponier (ofte gratis eller mot en liten avgift til kommunale myndigheter for fjerning av avfallet) under påskudd av at avfallet skal gjenbrukes eller resirkuleres, før det blir eksportert ulovlig. Tilsynelatende blir avfallet anskaffet for gjenbruk eller resirkulering, noe som er viktig for lokale myndigheter for å vise at de oppnår sine gjenvinningsmål. Det påstås imidlertid at dette EE-avfallet ofte eksporteres eller blir solgt for destruksjon i land utenfor OECD.

Den vanligste måten å smugle EE-avfall ut av Storbritannia på er gjennom feilmerking av containere. EE-avfall skipes vanligvis via én eller flere internasjonale havner.

De kriminelle holder ofte til utenfor de viktigste OECD-landene, og reiser på besøk for å sikre seg nye «varer». Deretter bruker de små transportører i opprinnelseslandene til å organisere innsamling og frakt av avfallet.

Fremtidsperspektiver. For å undersøke og etterforske disse sakene på en effektiv måte er det behov for mer og tettere samarbeid over landegrensene for å avdekke bindingene mel-

lom organisert kriminalitet og ulovlig eksport av EE-avfall, og for å bygge opp varige løsninger for innsamling av etterretningsinformasjon, samt å kunne forebygge og bekjempe denne type kriminalitet.

Hva gjelder etterretning og analyse er den største utfordringen for EA i Storbritannia å forstå rollen som organiserte kriminelle spiller i den globale handelen med EE-avfall. Vi har ikke tilstrekkelig informasjon om virksomheten på globalt nivå til å kunne trekke klare konklusjoner. Men gitt det enorme volumet EE-avfall og de økonomiske incentivene dette skaper, synes dette å være et svært attraktivt område for organisert kriminalitet.

Det er et klart behov for å utveksle og samle etterretningsinformasjon på globalt nivå og analysere denne med tanke på strategisk og taktiske prioriteringer. Dette vil underbygge den etterretningsstyrte etterforskningen og øke vår samlede kunnskap om kriminalitet generelt og organisert kriminalitet spesielt, og risikoen denne virksomheten utgjør for samfunnet. Slikt samarbeid vil være nyttig for å bekjempe ulovlig eksport av EE-avfall.

Perpetuum Waste Management AS: Farlig avfall, ulovlig håndtert

TEKST: POLITIFØRSTEBETJENT/MILJØKOORDINATOR KAI BROX, ØSTFINNMARK POLITIDISTRIKT

Et avfallsfirma i Kirkenes er bøtelagt for uforsvarlig lagring av miljøfarlig avfall, mangelfull deklarerings og dårlig og manglende merking av farlig avfall. Dette ble «belønnet» med 400 000 kroner i bot og inndragning på 100 000 kroner av Østfinnmark Politidistrikt.

Sakens bakgrunn. Perpetuum Waste Management AS, Kirkenes, driver innsamling av farlig avfall og næringsavfall som i all hovedsak kommer fra virksomheter i Sør-Varanger kommune, og ellers alt avfall fra skip i Kirkenes. Avfallsanlegget består av et utendørs mottaks- og lagerområde beliggende inne på industriområdet til Sydvaranger AS (gruveselskapet). I tillegg bruker virksomheten en fjellhall i området ved Sydvarangers eksportkai.

Perpetuum har siden mars 2008 hatt tillatelse etter forurensningsloven til å drive mottak og mellomlagring av farlig avfall og næringsavfall. I tillegg har virksomheten tillatelse fra SFT fra tidligere (i dag KLIF) til å drive innsamling av farlig avfall.

I begynnelsen av september 2009 foretok Miljøvernavdelingen hos Fylkesmannen i Finnmark inspeksjon hos Perpetuum. Kontrollen var en del av fylkesmannens risikobaserte tilsynsvirksomhet, og var den første kontrollen etter at virksomheten fikk tillatelsen etter forurensningsloven.

Grunnlaget for anmeldelsen. Under inspeksjonen ble det påvist flere større avvik fra regelverket. Først og fremst at virksomheten lagret og mottok farlig avfall på en uforsvarlig måte. Virksomheten hadde ikke korrekt journalføring av mottatt avfall, og føringene var også mangelfulle. Lagringen av avfallet var ikke tilfredsstillende. Det samme gjaldt emballering og merking. Virksomheten

kunne heller ikke dokumentere i tilstrekkelig grad at lagringstiden for farlig avfall ble overholdt. Avfallet var heller ikke godt nok sikret mot uvedkommende utenom åpningstid.

Det andre store avviket var at virksomheten ikke overholdt deklarasjonsplikten ved mottak av farlig avfall.

Det tredje avviket var at virksomheten manglet internkontrollsystem for ytre miljø. I det lå at virksomheten ikke kjente til sine plikter for håndtering av farlig avfall. Opplæring og kompetanse var mangelfull, og det manglet også fastsatte mål for HMS. Virksomheten hadde ikke oversikt over egen organisasjon, verken når det gjaldt fordeling av ansvar, oppgaver eller hvordan myndigheten var fordelt. Det ble heller ikke utført tilfredsstil-

Perpetuum Waste Management hadde ingen prosedyrer for hverken mottak, lagring eller viderelevering av det farlige avfallet. Foto: Østfinnmark politidistrikt.

lende systematisk risikovurdering av aktivitetene som ble utøvd. Det var heller ikke laget egne prosedyrer på virksomheten, for eksempel mottak, lagring, deklarerings og viderelevering av det farlige avfallet.

Fylkesmannen mente at alle disse avvikene i sum kunne ha ført til fare for forurensning til grunnen, og det ble påvist områder med mistanke om forurensning.

LAGRINGSOMRÅDET VAR PREGET AV ROT OG PLANLØS LAGRING.

Overtredelsene ble sett på som så alvorlige at Fylkesmannen (forurensningsmyndigheten) anmeldte forholdet til politiet, som umiddelbart satte i gang forberedelser for en aksjon mot bedriften.

Etter samtaler med fagpersonell i Statens forurensningstilsyn (i dag KLIF) ble man enige om å få oppnevnt en sakkyndig til å forestå prøvetaking av jordsmonn og avfall som skulle befinne seg på området. Sivilingeniør Marit Elveos ved Norconsult, Bodø ble av Øst-Finnmark tingrett oppnevnt som sakkyndig. Hun fikk i mandat av tingretten å bistå politiet med å kartlegge omfanget av forurensende stoffer, samt uttale seg om hvilke miljøskader som hadde oppstått på

anleggsområdet til Perpetuum Waste Management, Kirkenes AS. Hun skulle også uttale seg om hvilken fare for miljøskade som forelå, ut fra måten bedriften lagret forurensende stoffer på.

Etterforskningen. 29. september 2009 gikk tjenestemenn fra Østfinnmark politidistrikt til aksjon mot bedriften etter å ha innhentet ransakningsbeslutning fra retten.

Bedriften holdt til i leide kontorlokaler hos gruveselskapet Sydvaranger AS og de hadde hele sin virksomhet inne på Sydvarangers område. I kontorlokalene beslagla politiet det som var av protokoller, bla. deklarasjonsskjemaene. Firmaet lagrer ellers alt på en sentral server som var plassert et annet sted i landet og det viste seg vanskelig å få fatt i dette materialet.

Daglig leder ved bedriften hadde tilhold i Tromsø, men en av de ansatte var «driftsleder og stedlig leder». Driftsleder ble med politiet rundt på bedriften og fortalte om de forskjellige farlige stoffene/avfallet og næringsavfallet som befant seg på området. Det var også lagret diverse beholdere med et ukjent innhold av farlig avfall. Lagringsområdet var preget av rot og planløs lagring. Det var lite oversiktlig, og lagringsområdet så ut til å være uten noen form for systematikk.

Det ble rask oppdaget at området ikke på noen måte var forsvarlig sikret. Gjerdet rundt anlegget var delvis falt ned slik at det ikke hadde vært noen problem for barn eller dyr å komme

seg inn og komme i kontakt med farlige stoffer.

Den oppnevnte sakkyndige tok prøver fra overflatelaget inne på lagringsområdet og i fjellhallen, hvor det var lagret flere åpne tønner med ukjent innhold. Politiet konsentrerte seg om å fotodokumentere alt av farlig avfall og hvordan dette var lagret. Det samme gjaldt den dårlige sikkerheten i form av manglende og/eller nedfalt gjerde rundt lagringsområdet.

Kun en liten del av lagringsområdet hadde fast dekke i form av betong/asfalt. Resten var grusdekke, noe som også er i strid med forskriftene.

På lagringsområdet ble det funnet forbrent trevirke som en mistenkte kunne inneholde arsen, kobber bly, sink og PAH. Trevirket var lagret direkte på grusdekket og var ikke beskyttet mot nedbør, noe som kunne medføre avrenning av de nevnte stoffer til grunnen. Oljeholdige masser var lagret i utette containere på det samme grusdekket, og det samme gjaldt pressede oljefat. Det var også lagret isolasjonsglassvinduer som inneholdt PCB og lysstoffrør som inneholdt kvikksølv. Alt dette stod under åpen himmel og lett tilgjengelig for uvedkommende. Risikoen for forurensning i tilfelle av skader på dette farlige avfallet ble ansett som stor i forbindelse med arbeidsuhell, hærverk ellers barns lek.

Mye av avfallet var sammenblandet og plasseringen uforsvarlig. Dette var mottatt uten at bedriften på forhånd hadde avklart om avfallsfraksjonene, bestående av blant annet EE-avfall

Mye av avfallet var sammenblandet og plasseringen uforsvarlig. Foto: Vigdis Johansen, Fylkesmannen i Finnmark.

(frysebokser, kjøleskap, industristøvsugere, høyspentgjennomføringer, elektriske kabler etc.), inneholdt farlig avfall.

Ved gjennomgang av deklarasjonsskjemaene viste det seg at bedriften mottok farlig avfall fra andre virksomheter og videresendte dette til sluttbehandling uten at avfallet ble deklartert og/eller så ble deklarasjonsskjema feilaktig eller mangelfullt utfylt. En stor mengde av det farlige avfallet stod lagret på bedriftens uteareal uten at avfallet eller beholderne som avfallet var plassert i, var påført merking.

Samtlige prøver ble tatt der det var mistanke om forurensning fra menneskelig aktivitet. Hovedbildet var at syv av åtte prøver viste tilstandsklasse fire (dårlig) og fem (svært dårlig). Se figur.

Tungmetallinnholdet i overflatelaget var å betegne som moderat, med unntak av de stedene brannskadd bygningsmateriale var lagret. Massene med brannskadd bygningsmateriale tilsvarte tilstandsklasse 5 (svært dårlig) som følge av høyt innhold av arsen, kobber, bly og sink. Også innholdet av PAH var høyt og medfører

dårlig tilstand på jordmassene.

På flere steder ble det observert oljesøl. Innholdet av olje i massene tilsvarer tilstandsklasse 4 (dårlig) og 5 (svært dårlig). Det ble også påvist så høyt innhold av PCB i grunnen, at tilstanden må betegnes som dårlig.

Det ble ikke påvist asbest i noen av prøvene.

Den sakkyndige konkluderte og oppsummerte slik i sin rapport: «Prøvene som ble tatt fra området er å betegne som stikkprøver fra området der en som følge av observasjoner hadde grunn til og mistenkte at jordmassene var forurenset. Observasjonene ble bekreftet av analyseresultatet og kan knyttes til de lagrede avfallsfraksjonene. Prøvene er kun tatt fra overflatelaget, men det er også risiko for at forurensningene har spredt seg videre ned i jordmassene».

Alle ansatte, inkludert daglig leder, ble avhørt i saken. Når det gjaldt manglende HMS-system så hadde bedriften (morselskapet) etter eget utsagn et velutviklet system men uten at de nødvendige dokumenter var på plass ved virk-

somheten i Kirkenes. Politiet valgte å ikke forfølge dette punktet videre i etterforskningen.

Straff. Politimesteren i Østfinnmark ila i juni 2010 bedriften et forelegg på 400 000 kroner for overtredelse av forurensningsloven § 78 første ledd bokstav b, for forsettlig eller uaktsomt å ha unnlatt å treffe tiltak som han er pliktig til etter § 7, og for overtredelse av Forurensningsloven § 79 andre ledd, for forsettlig eller uaktsomt å ha overtrådt bestemmelser i forskrift fastsatt i medhold av lovens §§ 30 til 33 jf. avfallsforskriften.

I tillegg ble det gitt inndragning på 100 000 kroner til fordel for staten. Forelegget er vedtatt.

«Driftslederen» fikk påtaleunndlatelse med prøvetid på to år. Daglig leder ble ikke straffet.

...

Figur: Inndeling av tilstandsklasser. (Norconsult, TA2553/2009)

Tilstandsklasse	1	2	3	4	5
Beskrivelse av tilstand	Meget god	God	Moderat	Dårlig	Svært dårlig
Øvre grense styres av	Normverdi	Helsebaserte akseptkriterier	Helsebaserte akseptkriterier	Helsebaserte akseptkriterier	Nivå som anses å være farlig avfall

Området var ikke forsvarlig sikret, så at hvem som helst kunne vært i fare for å komme i kontakt med farlige stoffer. Foto: Østfinnmark politidistrikt.

Yara overså risikoen for kjempeeksplosjon

Da det smalt på Yara

TEKST OG FOTO: POLITIADVOKAT **SVEIN FOLKESTAD**, TELEMARKE POLITIDISTRIKT

Onsdag 3. desember 2008 eksploderte fullgjødselsfabrikk 3 ved Yara fabrikker. En stor tank eksploderte, og rystet ikke bare fabrikken, men også de omkringliggende boligområdene.

Yara fabrikker på Herøya i Porsgrunn er Norges største produsent av fullgjødsel, og har flere fabrikkplanlegg på dette området. Driftsinntekter for fabrikken i 2008, som denne saken er fra, var på nesten 10, 5 milliarder kroner, så vi snakker om store forhold.

Ekspløsjonen og den etterfølgende brannen medførte store materielle skader på fabrikken. Oppbyggingskostnader beløp seg til over 50 millioner kroner. Utrolig nok ble ingen personer alvorlig skadet. Fem personer fikk medisinsk behandling, men var tilbake på jobb dagen etter.

Ammoniakkmangel førte til at fabrikken måtte kjøres ned til stand-by stilling. Fabrikken ble stengt tre dager før eksplosjonen. For å unngå krystallisering i tanken som eksploderte ble denne holdt oppvarmet med damp. En lekkasje i en ventil førte imidlertid til at temperaturen steg inne i tanken, noe som igjen førte til en kjemisk reaksjon med sterk gassutvikling. En rekke alarmer gikk i anlegget før selve smellet, men de fleste alarmene ble sett på som uviklige for sikkerheten. I stedet var dette alarmer som viste driftstilstanden i anlegget. Det gikk ca. 230 alarmer i løpet av denne 3 dagers perioden. Temperaturalarmer ble oversett, eller bare kvittert ut av operatørene, og ingen ytterligere tiltak ble iverksatt. Onsdag 3. desember kl. 12.50 var temperaturen i tanken steget til 200 grader, mot normalt 120 grader. Eksplosjonen var uungåelig, og kjempesmellet et faktum.

Yaras egen granskingsrapport av eksplosjo-

nen kom i midten av januar 2009. Den etterlot klare inntrykk av tekniske svakheter, utilstrekkelige prosesser og menneskelig svikt. Det var en ulykke som Yara ikke trodde kunne skje. «Den viktigste årsaken til ulykken var utilstrekkelig kunnskap om den risiko som er involvert når fabrikken stanser», skriver Yaras eget granskingsutvalg. Både fabrikkdirektøren, HMS-sjefen og produksjonssjefen innså at de hadde for liten kunnskap om, og for liten oppmerksomhet rettet mot, hva som kunne skje ved fabrikkstans, sier de til lokalavisa Varden 15. januar 2009. Saken fikk stor mediedekning, og på lederplass i Varden samme dag påpeker redaktøren at «menneskelige feil er farlig», men at «Åpenheten om feil og mangler forteller likevel at Yara er innstilt på å ta sitt ansvar for sikkerheten.»

Mangel på kunnskap og risikovurdering førte således til eksplosjonen. Yara hadde ikke for en slik spesiell situasjon utarbeidet rutiner for nedkjøring av fabrikken. Det var første gang i fabrikkens historie at den måtte stenge på grunn av mangel på ammoniakk. Etterforskningen av saken viste raskt at fabrikken hadde hatt en manglende forståelse for, og oppmerksomhet rettet mot, risikoen ved anlegget ved en slik nedstenging. Dette, sammen med at man overså de viktigste alarmene, førte til at Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB), etter sin vurdering av saken, innstilte på en straffereaksjon mot virksomheten. DSB påpeker at eksplosjonen kunne vært unngått hvis det hadde

blitt foretatt en tilstrekkelig risikovurdering av anlegget i forkant, og montert automatisk nedstengingskontroll som en tilleggsbarriere til det operatørbaserte kontrollsystemet.

Yara fabrikker ble ilagt en bot på fire millioner kroner av politimesteren i Telemark. Ved fastsettelsen av boten størrelse ble selvsagt bedriftens gode økonomi vektlagt. I forelegget ble det dessuten gjort en henvisning til storulykkeforskriften, på bakgrunn av vurderingen og tilrådingen fra DSB. Bedrifter som faller inn under denne forskriften har et meget stort farepotensiale, og det stilles derfor enda strengere krav til driften. Dette, samt at Yara var sterkt å bebreide for eksplosjonen ble ansett å være skjerpende, og ga grunnlag for en etter omstendighetene høy bot.

Etter å ha konferert med Hans Tore Høviske-land ved Miljøteamet i ØKOKRIM ble saken også sendt til Arbeidstilsynet (AT) til vurdering. AT var sammen med politiet på stedet etter eksplosjonen. Det ble imidlertid raskt avklart at dette var en sak for DSB. AT hadde derfor ingen ytterligere merknader i tillegg til rapporten fra DSB.

Yara fikk tre uker på seg til å ta stilling til forelegget. Jeg tenkte at nå blir det skriv frem og tilbake fra bedriften og dennes advokater, og mye styr. Innen fristen fikk jeg imidlertid en dag en henvendelse fra en på sakskontoret vårt som registrerte vedtatte forelegg. Hun lurte på om det var noen nuller for mye på forelegget... Forelegget ble vedtatt uten en lyd eller innsigelse tilbake, og pressen ble selvsagt raskt meddelt dette.

VIKTIGE DOMMER I MILJØSAKER 2011

(AVGJØRELSE FRA HØYESTERETT, SAMT LAGMANNSRETTS- OG TINGRETTSDOMMER AV PRINSIPIELL BETYDNING)

Høyesterett

Oftenesdommen – ny viktig prinsipiell dom om straffutmåling på miljøområdet

HR 2011 - 49-A: 10. januar 2011

Høyesteretts dom 19. januar 2011 i den såkalte Oftenessaken, der Høyesterett forkastet tiltakshaverens anke over boten på 500 000 kroner, er en dom som bør inngå i prosedyren i alle straffesaker på miljøområdet fremover. Sakens faktum er nærmere omtalt i artikkelen foran på side 17. Anken til Høyesterett gjaldt altså straffutmålingen samt lagmannsrettens saksomkostningsavgjørelse. I straffutmålingen viste Høyesterett til omstendigheter ved saken som var klart skjerpende. For det første la Høyesterett vekt på at tiltakene hadde ført til et sår i terrenget som er særlig skjemmende, og uttalte at det er klart skjerpende at tiltaket er uopprettelig. For det andre viste Høyesterett til at domfelte var en profesjonell aktør innen byggebransjen, og at han hadde vist en nærmest total mangel på respekt for plan- og bygningsloven. Han hadde i søknaden beskrevet hvordan han tok sikte på å skåne terrenget, mens han i realiteten gjorde nettopp det stikk motsatte, og derved hadde han opptrådt forsettlig og planmessig. Også dette fremhevet Høyesterett at var klart skjerpende.

Plan- og bygningsloven § 110 ble fra 1. juli 2010 som kjent, erstattet med de nye reglene i plan- og bygningsloven av 2008. Det innebærer at strafferammen ikke lenger vil være bare bøter, men fengsel inntil 2 år, jf. plan- og bygningsloven 2008 § 32-9. Om overtredelsen i Oftenessaken ville ført til fengselstraff etter den nye loven, kommenteres ikke i dommen. På bakgrunn av de skjerpende omstendigheter som Høyesterett fremhever i dommen, så er det imidlertid nærliggende at dette typisk er en sak der fengselsstraff kunne vært aktuelt.

Når det gjelder den konkrete utmålingen av bøtestrafen så inneholder Oftenesdommen viktige prinsipielle uttalelser om betydningen av domfeltes økonomiske forhold. Høyesterett slår fast at botens størrelse primært må avpasses etter overtredelsens omfang og hvor store beløp som er investert i det ulovlige tiltaket, mens den domfeltes økonomi må komme mer i bakgrunnen. Høyesterett viser til at grunneiere kan oppnå en betydelig gevinst ved å opptre slik domfelte gjorde i denne saken, og at dette må tillegges vekt ved straffutmålingen, slik at boten ikke bare utgjør en bagatellpost i byggeregnskapet.

Dette synspunktet begrunner Høyesterett i viktige prinsipielle uttalelser om straffutmålingen i saker om miljøkriminalitet. Oftenesdommen føyer seg inn i rekken av dommer på miljøområdet de siste ti årene med prinsipielle uttalelser fra Høyesterett om at det på miljøområdet må reageres strengt. (Denne rekken av dommer er som kjent kranulykkedommen i Rt. 2000 s. 110, Bryggen i Bergen-dommen i Rt. 2000 s. 1713, Citesdommen i Rt. 2003 s. 634, saltslaggdommen i Rt. 2004 s. 1645 og jervedom II i Rt. 2005 s. 76 samt Sandvikselven i Rt. 2007 s. 1684.) I Oftenesdommen uttrykker Høyesterett dette slik i avsnitt 17 i dommen:

«I saker om miljøkriminalitet må det av allmennpreventive grunner reageres strengt. En forsvarlig forvaltning av naturen forutsetter at befolkningen etterlever gjeldende reguleringslovgivning.»

Deretter gjennomgår Høyesterett i avsnittene 19-21 den rettsutviklingen som har vært innenfor lovgivningen på hele miljøområdet fra Grunnloven § 110 b som kom til i 1992, strl. § 152 b som kom i 1993, endringene strafferammene i kulturminneloven i 1992 og i viltloven i 1993, samt de nye lovene som er kommet til (vassdragsregulerings-

loven, akvakulturloven, markaloven, naturmangfoldloven og den nye plan- og bygningsloven). I avsnitt 22 så konkluderer Høyesterett på denne bakgrunn slik:

«Denne utviklingen viser at lovgiveren – ikke minst på bakgrunn av en erkjennelse av det økende behovet for å verne miljøet – har vedtatt stadig strengere straffebestemmelser. Selv om dette ikke har gitt seg utslag i at strafferammen i plan- og bygningsloven § 110 har blitt endret, må det likevel med utmålingen av bøtestrafen legges vekt på den skjerpete holdningen til miljøkriminalitet som avspeiles i den omtalte lovgivningen.»

Oftenesdommen nå i 2011 er svært viktig, fordi den markerer at utviklingen med en skjerping av straffenivået på miljøområdet ikke har stoppet opp etter de tidligere Høyesterettsdommene nevnt over.

Kalving fra Storbreen på Svalbard – prinsipiell dom om bruk av foretakstraff

HR-2010 s. 1608

Hendelsen. I august 2007 lot kapteinen på cruiseskipet MV Aleksey Maryshev skipet gå helt inn mot brefronten til Storbreen på Svalbard. Da skipet var litt over 30 meter fra brekanten så kalvet breen. En stor isblokk raste ned i sjøen, og det reiste seg en bølge som skyllet over skipet slik at skipet krenget kraftig, og store ismasser ble kastet over dekket med passasjerene. Mange av cruisepassasjerene, 23 personer, ble skadet, hvorav åtte relativt alvorlig (bruddskader, vevskader og indre blødninger.) Arrangøren av cruiset var Oceanwide Expeditions B.V, et nederlandsk registrert selskap. Selskapet driver cruisevirksomhet i arktiske strøk i perioden mai – oktober,

VIKTIGE DOMMER I MILJØSAKER 2011

(AVGJØRELSE FRA HØYESTERETT, SAMT LAGMANNSRETTS- OG TINGRETTSDOMMER AV PRINSIPIELL BETYDNING)

og i Antarktis fra november til mars. Selskapet eier ikke selv skip, men har samarbeidsavtaler med rederier som stiller med skip og mannskap. Selskapet selger reiser til ulike internasjonale turoperatører. Turoperatøren for denne reisen var et engelsk selskap. Det nederlandske selskapet hadde omtrent 15 millioner Euro i omsetning i 2009 og et resultat på ca. 4–500 000.

Foreleggene og tingrettens og lagmannsrettens dom. Sysselmannen på Svalbard utstedte et forelegg på 800 000 til den nederlandske turoperatøren.

Kapteinen ble ilagt et forelegg på 25 000 kroner Foreleggene ble ikke vedtatt. Saken mot kapteinen var stilt i bero, fordi det ikke hadde lyktes påtalemyndigheten å få forkynt innkalling for han. Tingretten frifant selskapet.

Hålogaland lagmannsrett i dom 18. juni 2010 kom til at kapteinen hadde overtrådt skipssikkerhetslovens regler om sikker navigering, og idømte rederiet – i tråd med aktors påstand – en foretaksstraff på 300 000 kroner for overtredelse av skipssikkerhetsloven § 60 første ledd jf. § 19 første ledd bokstav b jf. § 14. Av lagmannsrettens dom fremgår at lagmannsretten ikke fant det tvilsomt at kapteinen, som var ansatt i rederiet, hadde handlet på vegne av den nederlandske turoperatøren, da han førte skipet inn til brekanten.

Særlig om lagmannsrettens vurderinger av foretaksansvaret. Lagmannsretten foretok en grundig vurdering av alle elementene i strl. § 48 b. Når det gjelder straffens preventive virkning la lagmannsretten noe vekt på at selskapet etter hendelsen hadde satt i verk strenge sikkerhetstiltak. Videre ble det lagt noe vekt på at hendelsen hadde fått konsekvenser for selskapets «good will» i markedet, men samtidig viste lagmannsretten til at slike negative virkninger for et foretak ikke gjør en straffereaksjon mindre påkrevet. Lagmannsretten viste her til

dommen inntatt i Rt. 2008 s. 996 der det fremgår at foretakstraff vil sikre en generell preventiv virkning uten hensyn til hvilke øvrige virkninger en overtredelse vil kunne ha». Når det gjelder overtredelsens grovhet viste lagmannsretten til en rekke rettskilder som fremhever skadens størrelse eller skademuligheter, og til at det kun var tilfeldigheter og hell at ingen ble mer alvorlig skadet eller omkom som følge av hendelsen. Videre viste lagmannsretten til at foretaket ved retningslinjer, instruksjon, opplæring, kontroll eller andre tiltak kunne ha forebygget hendelsen, i det selskapet kunne ha lagt føringer i forkant som kunne ha forebygget farene ved seiling nær iskant. Til slutt viste lagmannsretten til at overtredelsen er begått for å fremme selskapets interesser. Lagmannsretten minnet om at selve overtredelsen ikke var ulykken, men det å seile for nær iskanten, og at dette fremmet selskapets interesser i form av markedsføring i forkant av turer og i form av opplevelser for passasjerene. Etter dette konkluderte lagmannsretten som følger:

«Lagmannsretten er etter en konkret og helhetlig vurdering kommet til at foretaksstraff bør ilegges i dette tilfellet. Det er særlig vurdert forholdet mellom Oceanwide Expeditions B.V som ren turoperatør og kapteinens rolle som ansvarlig skipsfører under seilingen. Selv om Oceanwide Expeditions ikke hadde direkte hånd på roret, var det selskapet som forut for seilingen gjennom planlegging og tilrettelegging, og ikke minst gjennom sin ekspedisjonsleder og sine guider, som hadde det overordnede ansvar og interesse i hvordan turen ble gjennomført for å nå målsettingene med turen. Lagmannsretten finner klar årsaksammenheng mellom interessene til Oceanwide Expeditions B. V. i gjennomføringen av turen og måten kapteinen har utført seilingen på, og det er grunn til å klandre selskapet gjennom illeggelse av foretaksstraff.»

Høyesteretts dom. Høyesterett forkastet anken, i en kortfattet dom der Høyesterett kort viser til

lagmannsrettens vurderinger og gjengir lagmannsrettens konklusjon, som Høyesterett så slutter seg til. Etter dette vil lagmannsrettens vurderinger av foretaksstraff ha meget høy rettskildeværdi.

Foto: Svalbard. ØKOKRIM

NYE LOVER OG FORSKRIFTER

Nye forskrifter om allmenngjøring. Det er gitt nye forskrift om allmenngjøring av tariffavtaler for byggeplasser i Norge.

Forskrift av 20. desember 2010 nr. 1763 om allmenngjøring av tariffavtale for byggeplasser i Norge, som gjelder for faglærte og ufaglærte arbeidstakere som utfører bygningsarbeid på byggeplasser, erstatter den tidligere forskriften av 6. oktober 2008 nr. 1121, som oppheves. Fra samme dato ble også forskrift av 6. oktober 2008 nr. 1122 om allmenngjøring av tariffavtaler for byggeplasser i Osloregionen opphevet.

Forskrift av 20. desember 2010 nr. 1764 om delvis allmenngjøring av Verkstedsoverenskomsten for skips- og verftsindustrien, erstatter den tidligere forskriften av 6. oktober 2008 nr. 1137.

Forskrift 6. oktober 2008 om allmenngjøring av tariffavtaler for enkelte petroleumsanlegg på land er opphevet.

Ikrafttredelse av endringen i havressurslova.

Fra 1. februar 2011 trådte naturmangfoldloven § 78 nr. 15 i kraft. Det betyr at et nytt tredje ledd i havressurslova § 3 om forbud mot utsetting av

levende organismer trådte i kraft. Samtidig ble bestemmelsen om det samme i § 4 siste ledd i saltvannsfiskeoven opphevet.

Endringer i forskriftsverket på akvakulturområdet.

Det er skjedd endringer i luseforskriften, laksetildelingsforskriften og reaksjonsforskriften på akvakulturområdet. Videre er det kommet en ny forskrift av 18. januar 2011 nr. 60 om ytterligere krav til transport, omsetning og import av akvakulturdyr og produkter av disse.

Anders Bille Johnsrud begynte på Miljøteamet i ØKOKRIM første februar i et seks måneders engasjement. Johnsrud har jobbet ved Kriminalvakten i Oslo siden han kom ut fra Politihøgskolen i 2009. Han var miljøkontakt ved Grønland politistasjon og fullførte Politihøgskolens miljøkurs i 2010. I tillegg har han en master i Naturforvaltning fra Universitetet for Miljø- og Biovitenskap på Ås.

MATERIELLFRIST MILJØKRIM 2/2011:

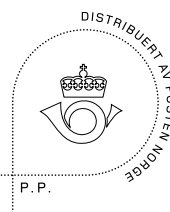
1. JULI

Tidligere nummer av Miljøkrim finner du på
www.miljokrim.no

Returadresse:
ØKOKRIM
Pb. 8193 Dep
0034 Oslo

B

NORGE

I NESTE NUMMER

KAN DU LESE
ARTIKKELEN «EN DÅRLIG SAK»

SMAKEBIT PÅ ARTIKKELEN «EN DÅRLIG SAK»

Artikkelen er basert på et foredrag politiadvokat Amund Sand og seniorrådgiver Ståle Hansen, fra Nord-Trøndelag politidistrikt, holdt på ØKOKRIMs oppdrettsseminar i bergen i november 2010. De var henholdsvis påtaleansvarlig og saksbehandler i saken.

Bakgrunn. Namdal tingrett avsa i 2010 en frifinnende dom i en sak om rømning fra et settefiskanlegg i Flatanger i Nord-Trøndelag.

Saken gjaldt diverse brudd på akvakulturloven i forbindelse med to tilfeller av rømning fra Flatanger Settefisk AS sitt anlegg på Lauvsnes i Flatanger. Artikkelen setter fokus på hva som gikk galt, og hvilke særlige utfordringer saker om rømning fra settefiskanlegg byr på. Saken antas på mange måter å være nokså representativ, både med hensyn til kompleksitet og saksbehandling.

*Vi ønsker alle våre lesere
en riktig god påske!*